

INTERNETANVÄNDNING PÅ FOLKBIBLIOTEK

**En studie av loggarna från den publika
Internetanvändningen på Malmö stadsbibliotek**

**Finn Axelsson
Per Mattsson**

Examensarbete (20 poäng) för magisterexamen i Biblioteks- och informationsvetenskap vid Lunds universitet.
Handledare: Göran Gellerstam

BIVILs skriftserie 2002:3
ISSN 1401-2375

© Lunds universitet. Biblioteks- och informationsvetenskap, 2002.

Abstract

This study is an analysis of the Internet transaction logs of Malmö Public Library, Sweden. The objective of the survey is to investigate which types of web pages are viewed from the public computers in the library and by these results bring new facts and knowledge to the ongoing debate on the presence and development of Internet services in Swedish public libraries. In addition to the log analysis, a brief user survey was made to examine who is using the Internet in the library.

First previous research on the Internet in Swedish public libraries is described. The authors summarize the earlier works and argue that none have investigated the public use of the Internet in Swedish libraries in an adequate way because of a lack of methodology. A study in Burnaby, Canada, presents a method of examining Internet transaction logs. This method is revised and applied in this study.

The study concludes that the Internet is used for a variety of purposes and accessed subjects are widely spread. Computers from which e-mailing is allowed are used far more extensively than Internet and database computers. The databases that are licensed and subjects for subscription fees are used very scarcely. Though most people obey the rules for the Internet usage in the library, the rules are not followed throughout. Viewing of pornographic material is fairly unusual and tends to occur on the computers that are not visible from the staffs' counters.

The usage of the Internet in the public library is not due to gender or access to the Internet elsewhere. The key factors, which seem to have a decisive influence on use of the Internet in the library, are age and degree of education. None-users are more commonly aged 65 or older or have a lower education.

The authors conclude that the method is successful in reaching its goals but too time-consuming for meeting the demands of efficiency. The recommendation to library staff is not to use the method to evaluate the Internet unless there is a possibility to extract only the accessed URL lines from the transaction logs.

Förord

Vi vill tacka ett antal personer utan vilkas stöd och hjälp detta arbete aldrig kunnat genomföras. Framför allt ett stor tack till vår handledare Göran Gellerstam som med fast hand och livlig entusiasm drivit på oss under motiga stunder. Dessutom vill vi särskilt tacka de tålmodiga loggfilsfixarna Mahyar Razmkhah och Jerry Timerius på Malmö stadsbibliotek för deras tekniska support och unika handlag med brandväggen. Vi vill även rikta ett varmt tack till Ronny Ohlsson för givande diskussioner samt till resten av personalen på Malmö stadsbibliotek. Karin, Malin och Gunilla skall icke förglömmas för hästarbetet med att traggla igenom utkast efter utkast.

1 INLEDNING	5
1.1 BAKGRUND	6
1.1.1 <i>Statliga mål med Internet på folkbibliotek</i>	6
1.1.2 <i>Debatt på BIBLIST</i>	6
1.1.3 <i>Censur av Internet - är det lagligt?</i>	8
1.1.4 <i>Internetanvändningen i Sverige</i>	9
1.2 SYFTE	10
1.3 PROBLEMFÖRMULERING	11
1.4 TIDIGARE STUDIER	12
1.4.1 <i>Användarundersökningar</i>	12
1.4.2 <i>Undersökningar om bibliotekens Internetpolicy</i>	16
1.4.3 <i>Demokrati och yttrandefrihet</i>	18
1.4.4 <i>Sammanfattande diskussion</i>	20
1.5 JURIDISKA ASPEKTER PÅ UNDERSÖKNINGEN	22
1.6 INTERNET PÅ MALMÖ STADSBIKLIOTEK	23
1.6.1 <i>Olika typer av publika PC</i>	23
1.6.2 <i>Placering, synlighet och fördelning</i>	24
2 METOD	26
2.1 LOGGUNDERSÖKNING	26
2.1.1 <i>Urval</i>	27
2.1.2 <i>Urval av datorer</i>	27
2.1.3 <i>Urval av veckotimmar</i>	28
2.1.4 <i>Urval av webbadresser</i>	29
2.1.5 <i>Klassificering</i>	29
2.2 ENKÄTUNDERSÖKNING	32
3 RESULTATREDOVISNING LOGGUNDERSÖKNING	33
3.1 BORTFALL	34
3.2 FÖRDELNING AV FORMAT	35
3.3 OTILLÅTEN ANVÄNDNING	36
3.3.1 <i>E-postanvändning</i>	36
3.3.2 <i>Användning av chatt</i>	37
3.4 FÖRDELNING AV ÄMNEN	38

3.4.1	<u>Populäraste sidorna i de olika ämneskategorierna</u>	39
3.4.2	<u>Ämneskategorier efter datortyp</u>	45
3.5	<u>DATABASDATORER</u>	46
3.6	<u>INTERNETDATORER</u>	48
3.6.1	<u>Internetdatorer synliga och icke synliga från informationsdisken</u>	48
4	<u>RESULTATREDOVISNING ENKÄT</u>	51
4.1	<u>BORTFALL</u>	51
4.2	<u>POPULATION</u>	51
4.3	<u>BESÖKARNAS ÄRENDE VID BIBLIOTEKSBesøgET</u>	52
4.4	<u>INTERNETANVÄNDARNA</u>	53
4.5	<u>ICKEANVÄNDARNA</u>	58
5	<u>ANALYS</u>	59
5.1	<u>HUR OCH TILL VAD ANVÄNDS INTERNET PÅ FOLKBIBLIOTEK?</u>	59
5.1.1	<u>Jämförelse med Burnaby Public Library</u>	59
5.2	<u>I VILKEN UTSTRÄCKNING ANVÄNDS BIBLIOTEKETS BETALDATABASER OCH HUR FÖRDELAR SIG ANVÄNDNINGEN MELLAN DATABASERNA?</u>	63
5.3	<u>FINNS DET NÅGRA SKILLNADER I ANVÄNDANDET AV DATORERNA BEROENDE PÅ OM PERSONALEN HAR MÖJLIGHET ATT SE VAD BESÖKARNA GÖR ELLER INTE?</u>	64
5.4	<u>EFTERFÖLJS BIBLIOTEKETS REGLER FÖR INTERNETANVÄNDNING?</u>	65
5.5	<u>METODOLOGISKA PROBLEM</u>	65
5.6	<u>KAN DENNA METOD VARA ANVÄNDBAR FÖR SVENSKA BIBLIOTEK SOM VILL TA FRAM STATISTIK ÖVER INTERNETANVÄNDNINGEN?</u>	66
5.7	<u>VEM ÄR DET SOM ANVÄNDER INTERNET PÅ FOLKBIBLIOTEK – ÄR DET ALLA ELLER VISSA GRUPPER SOM UTNYTTJAR TEJNIKEN?</u>	67
5.7.1	<u>Varför använder vissa inte Internet på biblioteket?</u>	69
6	<u>AVSLUTNING</u>	70
7	<u>LITTERATURLISTA</u>	72
8	<u>BILAGOR</u>	2

1 INLEDNING

Internets explosionsartade utveckling tog fart i mitten av 1990-talet och folkbiblioteken erbjöd tidigt sina besökare tillgång till Internet. Allt sedan dess har det på olika håll inom bibliotekssverige debatterats om Internet på folkbibliotek är positivt eller negativt för verksamheten. Debatten har framför allt kretsat kring frågan om fri eller begränsad tillgång till den information som ligger på ”nätet”. Bibliotekens demokratiska funktion och uppgift har ställts emot hur långt yttrandefriheten egentligen sträcker sig och vad som bör tillåtas på bibliotek. En informationshierarki, där viss information anses vara värdig biblioteket och annan inte, vidmakthålls på vissa håll genom förespråkandet av censur. Detta kontrasteras av andra som förespråkar en helt fri tillgång till information via Internet. De argumenterar för vikten av ett fritt informationssamhälle, där bibliotekens centrala uppgift är att vidmakthålla en fungerande informationsdemokrati. Baksidan av det fria informationssamhället, för bibliotekens räkning, kan tänkas vara en utarmning av bibliotekens traditionella roll som kvalitetsgarant.

Sommaren 2000 arbetade författarna till detta arbete på Malmö stadsbibliotek och under dessa månader växte grunden för vad som kom att bli ämnet för detta arbete fram. Två separata iakttagelser utgjorde förutsättningarna:

Under tjänstgöringen på biblioteket uppmärksammade vi dagligen Internetdatorernas popularitet och hur flitigt de användes av besökarna. Vid diskussioner och samtal med kollegor konfronterades vi med de olika problem som fanns med de publika Internetdatorerna. En mängd faktiska, påstådda och kanske framförallt misstänkta händelser har bevittnats och hörs berättas om. De mest häpnadsväckande saker har lär ha ägt rum vid bibliotekets datorer, allt från vapenaffärer till sexuella förlustelser. Detta trots att det finns regler anslagna vid varje dator som talar om vad datorerna skall och får användas till i syfte att förhindra sådan användning. Om dessa regler till större delen efterlevs eller om de bara är tomma förmaningar är det ingen som egentligen vet.

Vid ett besök på bibliotekets systemavdelning kom vi i kontakt med bibliotekets logg över besökta webbsidor som för tillfället raderades av den systemansvarige. Efter ett samtal med honom stod det klart för oss vad loggfiler är för något och hur de fungerar.

Dessa erfarenheter och iakttagelser ligger till grund för vårt val av ämne. Vi blev intresserade av att ta reda på vad Internet på biblioteket används till genom att gå igenom loggarna.

1.1 Bakgrund

1.1.1 Statliga mål med Internet på folkbibliotek

Bakom satsningarna på Internet vid svenska folkbibliotek finns det politiska och samhällsliga mål. I Kulturnät Sveriges slutbetänkande *IT i kulturens tjänst* förordar man i konklusionen att folkbiblioteken skall erbjuda fri tillgång till Internet.¹ Syftet är att motverka en ojämlig tillgång till Internet. Utredningen poängterar ”vikten av att medborgarna inte delas upp i ett informationstekniskt A- och B-lag”².

I bibliotekslagen § 2 står att ”[f]olkbiblioteken skall verka för att databaserad information görs tillgänglig för alla medborgare”.³ Dessutom finns i § 9 en hänvisning till att barn och ungdomar skall ägnas särskild uppmärksamhet genom att erbjudas bland annat informationsteknik.⁴

Samhällets intention är således att folkbiblioteken skall spela en viktig roll för att göra Internet tillgängligt för medborgarna. Frågan om folkbiblioteken lever upp till dessa förväntningar samt de problem som uppkommer vid strävandet mot att uppfylla dem har diskuterats på en mängd olika håll.

1.1.2 Debatt på BIBLIST

Under mars 2001 pågick en livlig debatt på Internetforumet för bibliotekspersonal – BIBLIST.⁵ Debatten handlade om huruvida man bör eller får censurera Internetanvändningen på folkbibliotek i Sverige. Debatten började när Susanna Broms, jurist på Kungliga biblioteket, gjorde ett inlägg på forumet.⁶ Detta bestod i att hon tolkat lagen så att biblioteken *inte* har rätt att begränsa informationsinhämtningen från Internet. Debatten gick efter detta inlägg över till att handla om hur man ställer sig till att vissa tittar på pornografi eller sprider rasistisk propaganda.

¹ *IT i kulturens tjänst : slutbetänkande av Kulturnät Sverige* (SOU, 1997:14).

² a. a., s. 251.

³ *Bibliotekslagen* (SFS nr: 1996:1596).

⁴ a. a.

⁵ <<http://segate.sunet.se/htbin/wa?A1=ind0103&L=biblist&F=&S=&O=D&H=0&D=0&T=1> > 2001-12-05.

⁶ <<http://segate.sunet.se/htbin/wa?A2=ind0103&L=biblist&O=A&P=27154> > 2001-12-05.

Det visar sig att ämnet väcker starka känslor hos bibliotekarier runt om i landet. Debatten började rasa mellan två åsiktsläger. Det ena ville släppa Internetanvändningen helt fri med argument som att:

- allt annat är olagligt.
- bibliotekarier inte skall bestämma vilken sorts information medborgarna får ta del av.
- det finns en svårighet i att dra gränser vilket gör att nyttig information också censureras.
- censur kränker de mänskliga rättigheterna till fri informations- och meddelandefrihet.

Den andra sidan förespråkade olika grader av restriktioner för Internetanvändningen. Argumenten var bland annat att:

- man ville förhindra brottslig verksamhet.
- det är omoraliskt att tillhandahålla kränkande material.
- biblioteket inte är en garant för informationstillgången och inte har några lagstadgade skyldigheter att tillgodose medborgarna med Internet.
- biblioteken inte är allmänna platser och har rätt att censurera.
- man inte skall skattefinansiera otillbörlig användning.

Vad som inte diskuteras är om användningen av dessa omoraliska eller olagliga sidor faktiskt är så stor och problemet så omfattande att diskussionen är relevant.

1.1.3 Censur av Internet - är det lagligt?

Enligt Susanna Broms finns det ingen lagtext som direkt behandlar censur av Internet på svenska folkbibliotek.⁷ Det finns dock enligt Broms en rad olika lagar som skulle kunna komma att ligga till grund i ett rättsligt mål mot ett Internetcensurerande bibliotek. Först och främst finns yttrandefrihetsgrundlagen vilken i 1 kap § 3 reglerar censur i fråga om sådant som framförs/distribueras genom radio eller genom teknisk upptagning.⁸ Internet betraktas emellertid inte som någon teknisk upptagning. I regeringspropositionen 1997/98:43 säger man att det är viktigt att yttrandefriheten skall värnas lika mycket när den utövas på Internet som när den utövas i andra medier. Vidare reglerar lagen 1990:886 vad som får censureras.⁹ Här handlar det dock om granskning och kontroll av filmer och video.

Som ett problematiserande exempel lyfter Broms fram barnpornografi på nätet. Enligt brottsbalken är all hantering av dylikt material förbjuden. Om ett bibliotek vill så får det alltså begränsa tillgången till barnpornografi på sina Internetdatorer. Den problematiska faktorn i fallet med att censurera vissa webbadresser är tekniken för att utföra begränsningen. De programvaror som finns för filtrering av material som kan besökas från en dator är konstruerade så att de inte bara begränsar den lilla del som utgör problemet utan även annan information. Således gör man sig, vid användning av dylika program, skyldig till censur. Kontentan är att biblioteken sitter i en näst intill omöjlig sits vad gäller dessa frågor och kommer att göra så tills dess att de tekniska lösningarna finns.¹⁰

Vi tycker debatten är intressant men samtidigt är den besvärlig. Den hanterar bara frågan om otillåten användning. Är det lagligt och/eller moraliskt försvarbart att censurera denna typ av användning? Vi kommer inte att gå djupare in i denna debatt utan vill istället poängtera att ingen hittills undersökt hur Internetanvändningen faktiskt ser ut vid ett svenskt folkbibliotek. En viktig bit i debatten saknas. Gör man en höna av en fjäder när man diskuterar förekomsten av pornografi och nazism på bibliotekets Internetdatorer? Eller är det så att folkbiblioteken i hög

⁷ Broms, Susanna, enligt <<http://www.kb.se/bibsam/juridik/fos/censur.htm>> 2001-12-09.

⁸ SFS 1991:1469.

⁹ SFS 1990:886.

¹⁰ Broms, Susanna, enligt <<http://www.kb.se/bibsam/juridik/fos/censur.htm>> 2001-12-09.

utsträckning utnyttjas för verksamheter som kan uppfattas ligga utanför och verka i motsättning till deras egentliga samhällsuppgifter?

1.1.4 Internetanvändningen i Sverige

Statskontoret presenterade hösten 2001 en rapport om Internetanvändningen i Sverige.¹¹ I den framgår att fyra av fem medborgare hade tillgång till Internet år 2000. Det har skett en ökning i användningen som beräknas fortsätta öka. Rapporten beskriver ökningen av antalet Internetanslutna som en utmaning för myndigheterna att utveckla sina elektroniska tjänster. Den viktigaste tjänsten på Internet är, enligt de tillfrågade, informationssökning. Begreppet informationssökning förklaras inte närmare och det skulle vara intressant att veta hur respondenterna definierar begreppet. Vidare påvisar man att män använder Internet mer än kvinnor och högutbildade mer än lågutbildade. Skillnaden i användning är större än skillnaden i anslutning. Tillgången till Internet är lika stor hos kvinnor som män och det har skett en utjämning jämfört med 2 år tidigare. Då var antalet anslutna män fler än antalet anslutna kvinnor. Det visar sig att 80 % av befolkningen mellan 18 och 64 år hade tillgång till Internet 2000. Ökningen är 55 % jämfört med 1998. Statskontoret tillskriver en del av ökningen åt personalköpvärderna¹² där 1,5 miljoner datorer köptes och en fjärdedel av befolkningen valde att utnyttja möjligheten. Undersökningen som rapporten refererar till är baserad på enkäter och beskriver inte vilken typ av sidor som besöks eller vilka ämnen som efterfrågas.

¹¹ *Internet och datoranvändning i Sverige år 2000* (Statskontoret, 2001:28).

¹² Anställda fick erbjudande att hyra en PC genom arbetsgivaren och få skattereduktion då priset drogs från bruttolönen.

1.2 Syfte

Detta arbete kommer att beskriva vad biblioteksbesökaren gör vid bibliotekets Internetdatorer. Hur ser det publika användandet av Internet ut i verkligheten?

Vi har valt att skriva om detta ämne därför att det, enligt oss, inte finns några reella underlag för att driva en diskussion om den publika användningen av Internet på svenska folkbibliotek. Detta kommer sig av att man inte vet vad som faktiskt försiggår på de svenska folkbibliotekens datorer. En undersökning av detta slag, menar vi, är av intresse för bibliotekens personal och dess användare, men även för de politiker som fattar beslut om bibliotekens framtida verksamhet.

För att den diskussion som förts och förs i bibliotekspress och på andra ställen som till exempel BIBLIST om Internetanvändningen på folkbibliotek skall kunna utvecklas menar vi att det krävs att det tas fram empiriska belägg för en mer verklighetsbaserad argumentation. Risker är annars att den debatt som idag förs blir ett verklighetsfrånvänt ställningskrig mellan censur- och frihetsförespråkare. I förlängningen blir ett sådant varken intressant eller utvecklande för biblioteksverksamheter med och kring Internet. Målet med arbetet är att skapa ett underlag så att debatten kan föras vidare och istället handla om Internets möjligheter och funktion som berikare av biblioteksverksamheten.

Syftet är således att utröna hur den publika Internetanvändningen ser ut på ett svenskt folkbibliotek och att därvid utveckla och tillämpa en metod som faktiskt erbjuder en möjlighet till att analysera Internetanvändning.

1.3 Problemformulering

Framför allt skall vi försöka besvara:

- Till vad använder biblioteksbesökarna Internet på folkbibliotek?
- Hur fungerar vår metod för att kartlägga Internetanvändningen på ett folkbibliotek?
- Vem är det som använder Internet på folkbibliotek - är det alla eller bara vissa som nyttjar tekniken?

För att ge svar på dessa huvudfrågor ställer vi följande frågor till materialet:

Hur och till vad används Internet på folkbibliotek?

1. Vilken typ av sidor besöks och inom vilka ämnen?
2. I vilken utsträckning används bibliotekets betaldata-baser och hur fördelar sig användningen mellan databaserna? Hur kan man styra användningen i gynnsam riktning?
3. Finns det några skillnader i användandet av datorerna beroende på om personalen har möjlighet att se vad besökaren gör eller inte?
4. Efterföljs bibliotekets regler för Internetanvändning?

Hur fungerar metoden för att svara på dessa frågor?

1. Kan metoden användas av bibliotek för att utvärdera sina Internetsatsningar
2. Vilka är metodens för- och nackdelar?

Vem är Internetanvändaren på biblioteket?

1. Vad gör användaren mer än att använda Internet på biblioteket?
2. Hur påverkas nyttjandet av Internet på biblioteket av användarens tillgång till Internet i hemmet, på arbetet eller i skolan?
3. Hur fördelar sig Internetanvändningen med avseende på kön, ålder och utbildning?
4. Varför använder vissa (inte) Internet på biblioteket?

1.4 Tidigare studier

Inte helt oväntat har det skrivits en relativt stor mängd arbeten inom området Internet och folkbibliotek. Detta kapitel syftar till att presentera, sammanfatta och diskutera de arbeten som på ett eller annat sätt tangerar vårt undersökningsområde. Presentationen och diskussionen kommer att föras utifrån perspektiv som vi menar är centrala för vårt fortsatta arbete. För att genomgången skall bli överskådlig har vi valt att sortera de olika arbetena under tre kategorier. Kategorierna består av: de som söker svara på vad användare använder Internet till, de undersökningar som koncentrerar sig på hur olika bibliotek valt att hantera Internet, samt de som på en något högre nivå diskuterar Internet på folkbibliotek med avseende på demokrati och yttrandefrihet. Nämnas bör att detta kapitel till stor del baseras på tidigare genomförda magisteruppsatser framlagda vid Borås, Umeås, Uppsalas och Lunds biblioteks- och informationsvetenskapliga utbildningar. Undantag från detta är de två undersökningarna från Kanada.

1.4.1 Användarundersökningar

Det arbete som ligger närmast denna undersökning vad gäller frågeställningar och syfte är Mats Bornström och Mats Perssons magisteruppsats *Internetanvändning vid Mölndals bibliotek; En kvantitativ fallstudie*. Arbetet söker svar på de övergripande frågeställningarna: ”Hur utnyttjas Internet av användarna på folkbibliotek?...Hur ser den nationella IT-strategin ut med avseende på folkbibliotek?”.¹³ Arbetet bygger på två enkätundersökningar, en med personalen och en med besökarna vid Mölndals bibliotek. Målet med dessa undersökningar är att komma fram till dels vad besökarna hävdar att de använder Internet till och dels vad personalen tror att datorerna används till.

Resultaten av användarenkäten, vars primära syfte var att undersöka hur besökarna hävdar att de använder Internet, är att:

67 % av deltagarna i undersökningen var 20 år eller yngre, 61 % av dem besökte biblioteket oftare sedan biblioteket skaffat Internet och 66 % hade tillgång till Internet någon annanstans än på folkbiblioteket.

¹³ Bornström, M., Persson, M. (1998) *Internetanvändning vid Mölndals bibliotek: En kvantitativ fallstudie*. Borås, s. 4.

De största användningsområdena för Internet var informationssökning för utbildning och/eller arbete, för personliga behov och för nöjes skull samt till att "chatta". Mer än hälften av deltagarna (59 %) hävdade att Internet kunde användas istället för andra biblioteksresurser och således att de använde tryckt material i mindre utsträckning nu än tidigare. En klar majoritet av de svarande ansåg att det bör finnas någon form av spärr mot vissa sökord.¹⁴

Ungefär samma frågor som ställdes till användarna ställdes till bibliotekarierna med den skillnaden att här skulle de svarande ge sin bild av vad de trodde att användarna hade svarat.

De två enkätundersökningarna jämfördes och resultatet visade "att personalen har en, med verkligheten mycket väl, överensstämmande uppfattning om hur Internetanvändarna hävdar att de använder Internet".¹⁵ Vad nu personalen gissat rätt på är, i grova drag, att användarna faktiskt hävdar att de främst använder Internet till "informationssökning i olika syften samt till att 'chatta'".¹⁶

Katarina Björnebeck har gjort ett liknande arbete i Umeå.¹⁷ Undersökningen syftar till att ta reda på vad det ligger för tankar bakom satsningen på Internet vid svenska folkbibliotek. Björnebeck vill undersöka hur bibliotekarier ser på Internet samt ta reda på om användningen stämmer överens med bibliotekens mål.¹⁸ Som framgår av dessa utgångspunkter ligger Björnebecks arbete till vissa delar mycket nära vad vi ämnar undersöka. För att få svar på sina frågor utgår Björnebeck från en enkät som skickades till 42 folkbibliotek och en enkät som delades ut till 70 personer som använt Internet vid Umeå stadsbibliotek. Förutom enkäterna tittade hon samtidigt på "vad det fanns för bokmärken i datorerna de korta stunder då de stod oanvända".¹⁹ För att ge en bild av hur Internet används sammanförde hon sedan resultatet från användarundersökningen med vad hon kommit fram till av bokmärkena. Resultatet av detta blev att "man kan dra

¹⁴ a. a., s. 49 ff.

¹⁵ a. a., s. 67.

¹⁶ a. a., s. 67.

¹⁷ Björnebeck, K. (1998). *Internet på folkbibliotek – en jämförelse mellan bibliotekens och användarnas syn på Internet*. Umeå. <<http://home.bip.net/kabj/uppsats1.html>> 02-01-10.

¹⁸ a. a., Kap. 1.4 Syfte.

¹⁹ a. a., Kap. 2 Metod.

slutsatsen att Internet-användarna söker information och skickar e-post på bibliotekets Internet-datorer”.²⁰

I två undersökningar av Internetanvändningen på Burnaby Public Library i Kanada har en metod för analys av webblogger utarbetats i syfte att kartlägga Internetanvändningen där. Metoden i fråga är den som vi, något modifierad, använder för vår studie på Malmö stadsbibliotek. De två kanadensiska undersökningarna är oundgängliga för vår studie som inte kunnat genomföras inom vår tidsram utan dessa centrala förlagor. Den första studien som genomfördes i december 1999 vill, i likhet med den andra, kartlägga hur allmänheten använder Internet på biblioteket.²¹ Man är intresserad av vilken typ av sidor som besöks samt inom vilka ämnen. Författarna argumenterar att tidigare forskning inom området endast fokuserat på Internetanvändningen hos referensbibliotekarier eller på Internettillgängligheten på biblioteken. Vidare menar de att uttalanden om Internetanvändandet är lösa spekulationer som saknar empiriska belägg.²² Till studien ställer man ett antal forskningsfrågor där de viktigaste är: Vilken typ av sidor besöks? Inom vilka ämnesområden söker man mest? Hur ofta besöks myndigheter, tidskrifter/e-zines och icke engelska webbplatser?

Trots den utförliga resultatredovisningen är arbetet för oss i första hand värdefullt ur metodologisk synpunkt. Metoden går ut på att, från automatiskt genererade loggar över vilka webbsidor som besöks från de publika datorerna, återbesöka webbsidorna och klassificera dem för att kartlägga användningen. En särskild variant av TLA²³ utarbetades och man skapade ett klassifikationsschema för webbsidor för webbsidornas ämnesinnehåll.²⁴ Studiens metod fallerar på vissa kritiska punkter och resultatet blir inte tillförlitligt. Den kritiska delen i metoden visade sig vara urvalet av webbadresser som skulle återbesökas. Vid surfande på en viss typ av webbplatser (särskilt e-post och pornografi) genereras långt fler rader i loggen än vid annan användning. Detta är sidor där man ofta klickar sig vidare genom hyperlänkar. Den urvalsmetod som användes gick ut på att återbesöka var 10:e webbadress vilket ledde till en överrepresentation

²⁰ a. a., Kap. 4.4 Besökta sidor.

²¹ Göreç, A. m.fl. *An analysis of Internet use in the public library*. Vancouver. <<http://www.schoolnet.ca/lnrb/e/about/ubc/internetuse.pdf>> 01-12-25.

²² a. a., s. 2 ff.

²³ Transaction Log Analysis. En metod för att studera användandet av bibliotekskataloger online.

²⁴ a. a., s. 58.

av denna typ av användning. Problemet kvarstod även när man under arbetet ändrade urvalet till var 20:e webbadress. Beroende på studiens experimentella karaktär och de brister i metodologin som författarna själva pekar på, är vinsten med undersökningen ett förbättrande av metoden snarare än de faktiska empiriska resultaten. Detta beror till stor del på att de resultat som undersökningen slutligen kom fram till, vid närmare granskning, inte var helt tillförlitliga. Det var i analysen av de framtagna resultaten som slutsatserna drogs om att den använda metoden inte var tillförlitlig utan krävde en hel del modifieringar för att fungera tillfredställande.

I mars år 2000 gjorde Ann Curry m.fl. en uppföljande studie på samma bibliotek.²⁵ Nu hade metoden förfinats tack vare erfarenheterna från föregående arbete. Bland annat ändrades urvalet webbsidor att återbesöka och klassifikationsschemat utökades och ändrades. Studien är gjord i syfte att ge information om dator- och Internetanvändningen för att klarlägga behovet av datorundervisning. Arbetet är rent deskriptivt utan vetenskapliga frågeställningar eller analyser av resultatet. Större delen av rapporten innehåller en mycket detaljerad resultatredovisning. De olika sidtyperna presenteras med vilka ämnen som eftersökts inom kategorin samt exempel på uppsökta webbadresser. Förutom klassifikation av webbsidornas format och ämnesinnehåll har man dessutom noterat sidans språk samt möjligheten att göra direktbetalningar på sidan. Resultaten visar en stor spridning i Internetanvändandet. Den typ av sidor som användes mest var e-posttjänster (41 %) följt av företagssidor (16 %) och sökmotorer (11 %).²⁶ Med avseende på ämne konstaterar författaren att kategorin "Business/Economics" står för en fjärdedel av sidorna och att övriga ämneskategorier är jämna med undantag för kategorin "Sex". Här återfinns endast 3 % av sidorna som har tilldelats ämne. Värt att notera är att det endast fanns sju Internetdatorer på biblioteket vid tidpunkten för undersökningen. Eftersom vi bygger vår metod helt och hållet på denna undersökning kommer en mer ingående beskrivning i metodkapitlet. Vi kommer dessutom att jämföra våra resultat med de kanadensiska.

Båda de kanadensiska undersökningarna är av metodologiskt värde. Vi tycker dock inte att dessa arbeten kan säga något om Internetanvändningen vid ett svenskt bibliotek på grund av att:

- svenska användare kan förväntas använda Internet på annat sätt bland annat av språkskäl.

²⁵ Curry, Ann. *What are public library customers viewing on the Internet? - an analysis of Burnaby transaction logs.*
<<http://www.bpl.burnaby.bc.ca/weblog.pdf> > 01-12-25.

²⁶ a. a., s. 55.

- biblioteket i Burnaby hade vid den senaste undersökningen 7 Internetdatorer mot 24 Internatdatorer och 23 databasdatorer på Malmö stadsbibliotek.
- Sverige ligger mycket långt fram vad gäller tillgång till och användande av Internet.
- svenska myndigheter ligger långt fram inom informationsförsörjning på Internet.
- användningen av Internet är i ständig förändring och utbudet utökas och förändras i takt med utbyggnaden av bredbandsanslutningar.

1.4.2 Undersökningar om bibliotekens Internetpolicy

Två författare som varit aktiva inom ämnet Internet på folkbibliotek är Erik Edwardsson och Jonas Elofsson. De har i två arbeten studerat hanteringen av och satsningen på Internet vid svenska folkbibliotek. Det första av deras arbeten, *Frihet under ansvar?: regleringen av publika Internet datorer på folkbibliotek*, är ett arbete från bibliotekshögskolan i Borås vilken vi tyvärr inte lyckats få tag på.²⁷ Emellertid refereras resultaten av arbetet av författarna i deras magisteruppsats: *Aspekter på folkbibliotekens Internetsatsningar: Verksamheter – Intentioner – Regleringar* och det är från denna som följande uppgifter kommer.²⁸ Arbetet bygger på en enkätundersökning och syftar till att kartlägga hur huvudbiblioteken i 72 kommuner valt att hantera den publika Internetanvändningen. Det visade sig att 17 % av biblioteken vid denna tidpunkt installerat filtreringsprogram, 72 % hade utverkat någon form av policy för vad som var tillåtet att använda Internet till på biblioteket, 26 % begränsade tillgången med hjälp av åldersgränser av olika slag och 65 % av biblioteken placerade medvetet sina datorer så att personalen hade uppsikt över dem från låne- och/eller informationsdiskarna. Frågorna i de enkäter som undersökningen bygger på har en underliggande inriktning som bygger på att det finns större eller mindre problem med Internetanvändningen på biblioteken. Ett intressant resultat, ur denna aspekt, är dock att hela 63 % av de svarande biblioteken uppgav att de inte upplevde några problem med att användare besökte webbplatser med provocerande innehåll. Om svaret angav att användarna inte besökte denna typ av sidor eller om det inte var någon fara att de gjorde detta framgår dock inte.²⁹

²⁷ Edwardsson, E., Elofsson, J. (1999). *Frihet under ansvar? : regleringen av publika Internet datorer på folkbibliotek*. Borås.

²⁸ Edwardsson, E., Elofsson, J: (2001). *Aspekter på folkbibliotekens Internetsatsningar ; Verksamheter – Intentioner – Regleringar*. Borås.

²⁹ a. a., s. 8.

Edwardssons och Elofssons magisteruppsats, *Aspekter på folkbibliotekens Internetsatsningar; Verksamheter – Intentioner – Regleringar*, tar sin utgångspunkt där deras tidigare arbete slutade i beskrivandet av Internetsituationen på svenska folkbibliotek. Undersökningen behandlar hur de 42 folkrikaste kommunernas huvudbibliotek förhåller sig till de statliga IT-strategierna för verksamheter kring Internetdatorerna samt de intentioner som ligger bakom bibliotekens satsningar på Internet.³⁰ Frågeställningar som arbetet söker svara på är vilka verksamheter biblioteken har bedrivit kring Internetdatorerna och vilka intentioner som ligger bakom satsningarna på Internet samt hur dessa satsningar och strategier förhåller sig till de statliga IT-strategierna.³¹

Resultaten av den enkätundersökning som ligger till grund för arbetet sätts in i en större kontext genom att paralleller dras till samhällsutvecklingen i stort. Tre linjer är centrala i detta arbete. Primärt redogörs för hur den nationella IT-politiken från år 1970-2000 relateras till bibliotekens arbete.³² Den andra linjen för arbetet behandlar hur biblioteken själva ser på sitt arbete med Internetutveckling och baseras på en sammanställning av debatten kring Internet i svensk bibliotekspress från år 1995 och framåt.³³ Den tredje linjen relaterar bibliotekens Internetsatsningar och intentioner till svenska folkets datorvanor i allmänhet utifrån två undersökningar genomförda av Statistiska Centralbyrån 1995 samt 2000.³⁴ Resultatet av undersökningen är, förutom en god genomgång av området folkbibliotek och Internet, att:

De statliga IT-strategierna utgår från att vi befinner oss, eller är på väg in, i ett informations- eller kunskapssamhälle. Detta synsätt verkar också ha fått genomslag inom biblioteksvärlden. [...] En överensstämmelse finns mellan de statliga strategierna och bibliotekens intentioner med och verksamheter kring Internet så till vida att i bägge fallen ges tillgången till elektronisk information och kunskap om IT stor vikt.³⁵

³⁰ Edwardsson, E., Elofsson, J: (2001). *Aspekter på folkbibliotekens Internetsatsningar ; Verksamheter – Intentioner – Regleringar*. Borås. s. 6f.

³¹ a. a., s. 7.

³² a. a., s.11 ff.

³³ a. a., s 29 ff.

³⁴ a. a.,s.27 f.

³⁵ a. a., s. 67

1.4.3 Demokrati och yttrandefrihet

Att ”biblioteken bör erbjuda sina besökare (åtminstone den vuxna kategorin) ett så fullständigt censurerat internetutbud som möjligt”³⁶ är ett ställningstagande som Tord Heljeberg presenterar i sin magisteruppsats *Porr och rasistisk propaganda på svenska folkbibliotek: skall folkbiblioteken tillåta ett fritt internetanvändande eller skall man kontrollera sina internetterminaler?* Undertiteln på arbetet utgör grunden för arbetets frågeställning vilken lyder: ”Skall de ansvariga för svenska folkbibliotek tillåta ett fritt och okontrollerat internetanvändande från allmänhetens sida eller skall de ha fria händer att lokalt anta bestämmelser som begränsar tillgången till delar av nätet?”.³⁷ Avsikten med uppsatsen är att visa att författarens ”liberala hållning i den här frågan bygger på mer än ett subjektivt tyckande och att fundamentet för [...] ståndpunkt[en] också kan återfinnas i den svenska lagstiftningen”.³⁸

Materialet i undersökningen baseras på en enkätundersökning med 15 svenska folkbibliotek samt på en sammanställning och komparativ studie av den svenska och amerikanska debatten rörande censur och yttrande- tryckfrihet kopplat till Internetanvändning på bibliotek.³⁹ De slutsatser författaren drar är att de bibliotek som censurerar Internetresurser troligtvis bryter mot svensk lagstiftning enligt yttrandefrihetsgrundlagen och tryckfrihetsförordningen.⁴⁰ I detta ligger en problematik som grundar sig på bibliotekens tradition som vuxit fram ur ett folkbildningsideal. Enligt dessa ideal kan bibliotek inte sprida vilken information som helst till allmänheten. Det måste/bör på bibliotek finnas en kvalitetsgaranti för att bibehålla bibliotekets trovärdighet som kulturförmedlare, ett ideal som kontrasteras av bibliotekens nyare uppgift som neutral informationsförmedlare.⁴¹ ”Folkbiblioteken skall därför förmedla alla typer av information – också sådan som står utanför de gängse kategorierna...”.⁴²

³⁶ Heljeberg, T. (1998). *Porr och rasistisk propaganda på svenska folkbibliotek: skall folkbiblioteken tillåta ett fritt internetanvändande eller skall man kontrollera sina internetterminaler?*. Borås. s. 1f.

³⁷ a. a., s. 3.

³⁸ a. a., s. 2.

³⁹ a. a., s. 4.

⁴⁰ a. a., s. 57.

⁴¹ a. a., s. 57.

⁴² a. a., s. 55.

Ett examensarbete som står i direkt polemik med Tord Heljebergs arbete är *Det går på värdigheten lös! Om pornografi, arbetsmiljö och bibliotek*, författat av Marie Wallin. Syftet med uppsatsen är att lyfta fram fenomenet pornografi via Internet på bibliotek och diskutera hur detta påverkar arbetsmiljön på bibliotek. Grunden för undersökningen är en enkätundersökning innefattande 76 biblioteksarbetande personer i 8 län, samt 21 telefonintervjuer med några av dem som deltagit i enkätundersökningen. Den teoretiska bakgrunden bygger på dels det av Yvonne Hirdman formulerade genussystemet⁴³ och dels på Berit Ås fem så kallade härskartekniker⁴⁴. Enligt författarens egen utsago är arbetet mer ”ett korståg mot pornografi”⁴⁵ än ett slag mot Internet men samtidigt betonas de problem som vissa av de undersökta biblioteken har med sina publika Internetdatorer. Efter en utförlig genomgång av porrens negativa verkningar och de problem som de undersökta biblioteken konfronterats med, presenteras vilka lagar som skulle kunna tänkas vara användbara för censurering av Internet på bibliotek. Wallin kommer dock fram till att det inte finns några sådana och att så länge det inte är olagligt att producera och saluföra porr så ”känns [det] både meningslöst och fånigt att bråka om någonting som ändå i det stora har lagen på sin sida”.⁴⁶ Det enda man som medborgare kan hoppas på är att det skall finnas ”några små pornografiska frizoner här och där”.⁴⁷

Rickard Svenssons examensarbete *Internet och demokratins tredje pelare* syftar till att utröna om folkbiblioteken nu och i framtiden kan betraktas som värnare av demokratin.⁴⁸ Själva grunden för bibliotekens demokrativärnande ligger i att det från statsmaktens sida tas initiativ att minska informationsklyftorna i samhället som ”berör folkbibliotekens situation med avseende på elektroniskt lagrad information”.⁴⁹ Arbetet söker svara på tre frågeställningar:

1. Vilka åtgärder har i Sverige vidtagits från statsmaktens sida för att utnyttja Internets potential som ett redskap för delaktighet i den demokratiska processen, sett ur ett folkbiblioteksperspektiv sedan början av år 1995? Vilken skillnad gör Internet?

⁴³ Wallin, M. (1999). *Det går på värdigheten lös! Om pornografi arbetsmiljö och bibliotek*. Borås. s. 17f.

⁴⁴ a. a., s. 18ff. De fem teknikerna är: Osynliggörande, förlöjligande, undanhållande av information, dubbelbestraffning och påförande av skuld och skam.

⁴⁵ a. a., s. 4.

⁴⁶ a. a., s. 106.

⁴⁷ a. a., s. 106.

⁴⁸ Svensson, Rickard. *Internet och demokratins tredje pelare*. Lund, 1998.

⁴⁹ a. a., s. 3.

2. Vilka ståndpunkter har förts fram i diskussionen om folkbibliotekens roll i den svenska "digitala demokratin" sedan början av år 1995?
3. Vilka slutsatser kan dras med utgångspunkt från de ståndpunkter som har fört fram i biblioteksdebatten, respektive de initiativ som har vidtagits från politiskt håll?⁵⁰

Det material som dessa frågor ställs till består av två delar. För det första finns en sammanställning av dokument kring hur statsmakten har kommit att utnyttja elektroniken för att sprida och tillgängliggöra information. För det andra görs en genomgång av vad som tagits upp om rätten till och begränsningen av elektronisk samhällsinformation vid svenska bibliotek i svensk bibliotekspress sedan 1995. Författaren kommer fram till att "Samhällsinformationen via World Wide Web befinner sig... på ett tidigt stadium, d.v.s. att den väldiga tekniska potential som Internet medför utnyttjas inte i tillräckligt stor omfattning för att tillgängliggöra de allmänna handlingarna för medborgarna. Det är i synnerhet den...samhällsinformation som ger medborgarmakt som behöver utvecklas innan man kan säga att offentlighetsprincipen även omfattar det elektroniskt lagrade materialet. Ett mycket stort arbete återstår innan så är fallet".⁵¹

1.4.4 Sammanfattande diskussion

Som inledning till detta kapitel ställer vi följande frågor kring den tidigare forskningen - vad har den tidigare forskningen hittills kommit fram till? och som en uppföljande fråga - har det framkommit någon metod som ger en tillförlitlig beskrivning av den verkliga Internetanvändningen?

Vi kan efter en genomgång av den tidigare forskningen konstatera att det inom detta ämne råder konsensus gällande vissa delar medan det finns en relativt stor diskrepans gällande andra delar. Den konsensus eller samrådighet som finns kring Internet på folkbibliotek rör framför allt de juridiska aspekterna, men även den positiva synen på Internet som potentiell befrämjare av demokratin. Ingen av undersökningarna presenterar några belegg för att det skulle vara lagligt att inskränka eller censurera Internet på de svenska folkbiblioteken. Dock framkommer det genom Marie Wallins arbete en del moraliska betänkligheter med ett fritt Internetutbud på folkbibliotek. Trots att det inte är lagligt för folkbibliotek att censurera Internet så är det enligt henne, ur en arbetsmiljömässig, moralisk och etiskt synvinkel, delvis försvarbart med censur av Internet. I

⁵⁰ a. a., s. 3.

⁵¹ a. a., s. 54.

direkt konflikt med Walins åsikter står Tord Heljebergs uppfattning att all form av censur av Internet på folkbibliotek är förkastlig och direkt olämplig både ur juridisk och ur demokratisk synvinkel. Heljebergs uppfattningar får ett relativt stort stöd av Rickard Svensson som undersöker Internets demokratibefrämjande potential. Svensson är precis som Heljeberg positivt inställd till Internets möjligheter men är mer reserverad i sin beskrivning och analys av Internet idag än Heljeberg. Svensson menar att Internet på folkbibliotek borgar för goda möjligheter att i framtiden spela en stor roll för informationsflödet mellan myndigheter och medborgare. Vidare menar han att folkbiblioteken därigenom kan verka för att fylla de mål som finns i de nationella IT-strategierna och medverka i befrämjandet av ett demokratiskt välfungerande samhälle. Dock poängteras framtidsaspekten i detta.

De metoder den tidigare forskningen har förlitat sig på kan delas upp i kvantitativa enkätundersökningar, kvalitativa intervjuer samt kvalitativa textanalyser.⁵² Flera av arbetena syftar till att ta reda på hur Internetanvändandet ser ut på folkbibliotek och att sätta denna användning i relation till antingen de nationella/statliga IT strategierna eller de mål biblioteken satt upp för Internetverksamhet. En intressant aspekt vad gäller de olika metodernas förmåga att ge en bild av hur den verkliga användningen ser ut, är att flera av arbetena kommer fram till att det finns problem med missbruk av Internetdatorerna men vad i dessa består eller i hur hög utsträckning de förekommer går inte att utröna. Ett är dock säkert, det är inte i enkätundersökningarna med användarna som det framkommer att datorerna används till att besöka webbplatser med pornografiskt eller rasistiskt innehåll. Detta antyds endast i enkätundersökningar med bibliotekspersonal. De arbeten som inriktat sig på att studera olika debatter kring Internet på folkbibliotek får genom dessa bilden av Internetanvändningen vid svenska folkbibliotek levererad som en mer eller mindre oemotsagd sanning att Internetdatorerna i hög utsträckning utnyttjas till otillåten användning.

Vi är av den åsikten att den tidigare forskningen kommit fram till en rad intressanta slutsatser vad gäller de juridiska och strategiska ramar som finns kring Internet vid de svenska folkbiblioteken. Dock är vi av den meningen att de svenska undersökningar som sökt svara på hur den faktiska Internetanvändningen ser ut vid svenska folkbibliotek inte lyckats lösa problemen med att ta fram vare sig en reliabel metod eller hållbara resultat.

⁵²Undantag från denna generalisering är de två kanadensiska undersökningarna. Dessa kommer att diskuteras grundligare i metodkapitlet.

1.5 Juridiska aspekter på undersökningen

I det inledande skedet av arbetet med denna undersökning fanns det en del tveksamheter kring de juridiska aspekterna på att använda loggiler för användarundersökningar. Får man undersöka/kartlägga vad låntagare rent faktiskt gör när de sitter framför datorerna på ett bibliotek? Eller är detta att kränka den personliga integriteten? För att få ett svar på våra frågor kontaktade vi Susanna Broms som är chefsjurist på BIBSAM vid Kungliga Biblioteket i Stockholm. De frågor vi ville ha svar på och den information vi gav till henne var följande:

Vi vill undersöka allmänhetens "surfande" genom att titta på de loggfiler som sparas centralt (alla webbadresser som besöks via bibliotekets datorer arkiveras). Dessa skulle ge en klar bild av hur Internet används genom bibliotekets datorer. Frågan är om det är lagligt att genomföra en sådan undersökning. Får man "snoka i" vad allmänheten surfar på? Tilläggas bör att loggarna sparas ungefär en månad. Bokningslistor till datorerna sparas ej - man kan således inte koppla en loggad adress till någon enskild person men man kan koppla en loggad webbsida till en specifik dator och tidpunkt. Det är inte av allmänheten känt att filerna loggas över huvud taget.⁵³

Enligt Broms finns det inte några betänkligheter med vår undersökningsmetod och detta är i hög grad avhängigt att man inte kan koppla en specifik händelse med någon enskild individ. Vidare menar hon att det inte spelar någon roll ur juridisk synvinkel att besökarna inte vet att de blir loggade. Eftersom filerna skapas och lagras på bibliotekets datorer, faller de under offentlighetsprincipen. Loggarna är således en offentlig handling.⁵⁴

⁵³ E-post brev till Susanna Broms 2001-04-27 i författarnas ägo.

⁵⁴ Enligt telefonsamtal med Susanna Broms, Kungliga biblioteket, 2001-04-27.

1.6 Internet på Malmö stadsbibliotek

Malmö stadsbibliotek hade vid undersökningens början 49 datorer kopplade till Internet.⁵⁵ Datorerna i nätverket är så beskaffade att användarna endast kan utnyttja Internet Explorer. Inga andra program är tillgängliga och det är inte möjligt att använda ytterligare funktioner i operativsystemet Windows. Således kan användarna inte installera program och datorerna har ett skydd mot sabotage. Flera funktioner i webbläsaren Internet Explorer är också spärrade för att på samma sätt hindra användarna från att ändra inställningar och sabotera. Via Internet Explorer kan man komma åt Internetresurser genom http. Användandet är vidare begränsat då datorerna saknar högtalare och insticksprogram för videouppspelning. Användarna kan följaktligen inte tillgängliggöra sig musik eller rörliga bilder och har heller ingen möjlighet att ladda ned filer vare sig till datorns hårddisk eller till någon flyttbar disk.

1.6.1 Olika typer av publika PC

Det finns olika typer av publika datorer på Malmö stadsbibliotek, konfigurerade för olika ändamål. Vi har i undersökningen valt att dela in dem i tre grupper som vi kallar Internetdatorer, databasdatorer och e-postdatorer. Undersökningen involverar samtliga datorer.

1.6.1.1 Internetdatorer

Denna grupp består av helt fria Internetdatorer från vilka användarna har full tillgång till Internet bortsett från de tekniska begränsningarna vi tidigare beskrivit. Det finns således inga spärrar som förhindrar användande som strider mot bibliotekets regler. Malmö stadsbibliotek har dock ett skriftligt regelverk för hur dessa datorer får användas (se Bilaga 1 Internetregler på Malmö Stadsbibliotek). Förhållningsreglerna är anslagna vid varje datorplats. Syftet med regleringen är att förhindra surfande på pornografiska och rasistiska sidor samt att styra användandet mot informationssökning hellre är kommunikation och förströelse. E-post och chatt är förbjudet och vissa datorer är dessutom märkta ”ej lunarstorm”.⁵⁶

⁵⁵ Informationen till detta kapitel är från vår egen kartläggning av datorerna på Malmö stadsbibliotek. Dessutom har vi vid flera tillfällen konsulterat Ronny Olsson, chef för systemavdelningen på MSB, samt systemteknikerna Mahyar Razmkhah och Jerry Timerius.

⁵⁶ <<http://www.lunarstorm.se>> Ett ”web community” för ungdomar.

1.6.1.2 Databasdatorer

Malmö stadsbibliotek har valt att konfigurera halva datorparken för åtkomst av enbart de databaser som biblioteket betalar licenser för samt vissa utvalda Internetresurser.⁵⁷ Det finns en spärr i servern för dessa datorers ip-nummer som innebär att enbart de webbadresser som förutbestämts blir tillgängliga. Användarna kan således inte nå några andra webbadresser. Tanken med databasdatorerna är att de tjänster som är avgiftsbelagda, och för det stora flertalet medborgare bara åtkomliga via biblioteket, skall vara lättillgängliga.⁵⁸ Om alla datorer skulle vara fria Internetuppkopplade riskerar dessa databaser att bli mindre tillgängliga. Möjligheten finns att många skulle använda dem till att surfa och söka på icke avgiftsbelagda webbplatser som man kan komma åt från andra ställen än biblioteket. Det handlar om att tillhandahålla och tillgängliggöra, enbart från biblioteket, tillgängliga tjänster. Vidare är de spärrade maskinerna avsedda för användning av bibliotekets katalog⁵⁹ som är kärnan i och huvudinstrumentet för brukandet av resten av biblioteket. Här söker låntagarna böcker, ser bokens placering, reserverar och lånar om.⁶⁰

1.6.1.3 E-postdatorer

Den sista gruppen består av två e-postdatorer som inte är spärrade, dessa är dock avsedda att användas enbart för e-posthantering. De är lokaliserade på Avdelningen för nyhetsmedia och är placerade i nära anslutning till övriga Internetdatorer på denna avdelning.

1.6.2 Placering, synlighet och fördelning

De för publik användning avsedda datorerna är spridda i biblioteket. Det förekommer inget särskilt avsatt rum eller område där datorerna är samlade. Det finns datorer på bibliotekets samtliga avdelningar och dessa är antingen bokningsbara⁶¹ eller fria att använda under en begränsad tid. Alla datorer har ett unikt ip-nummer och vi har därför möjlighet att studera användandet av specifika datorer. Placeringen av datorerna är i allmänhet intill

⁵⁷ Följande webbadresser är tillgängliga vid databasdatorerna: www.btj.se, www.ebsco.com, www.libris.kb.se, malmo.stadsbibliotek.org, www.prestext.se, www.mediearkivet.se, www.ne.se, www.kb.se.

⁵⁸ Efter samtal med Olsson, Ronny, chef för systemavdelningen på MSB.

⁵⁹ Katalogen är tillgänglig från alla datorer på biblioteket. Inklusive Internetdatorer och e-postdatorer.

⁶⁰ Användningen av katalogen ingår inte i loggen.

⁶¹ Besökarna kan boka en halvtimmas användning på bokningslistor i informationsdisken på den avdelning där datorn finns.

informationsdisken på respektive avdelning men vissa står på platser som personalen inte har uppsikt över från informationsdisken. Vi har kartlagt alla datorerna och delat in dem i grupper beroende på om de är synliga från närmsta informationsdisk eller ej. Syftet är att studera om användandet skiljer sig om det finns möjlighet att surfa utan direkt inblick från personalens sida.

Fördelningen av de publika datorerna var vid undersökningstillfället; 24 Internetdatorer, 23 databasdatorer och 2 e-postdatorer.

2 METOD

2.1 Loggundersökning

Då tidigare undersökningar om biblioteksbesökarens Internetvanor använt intervjuer eller enkäter närmade vi oss problemet på ett annat sätt.⁶² All datortrafik mellan bibliotekets datorer och Internet loggas genom mjukvara i bibliotekets brandvägg⁶³. Loggen består av en kopia av varje, från biblioteket, uppsökt webbadress, med angivelse om vilken dator som kopplat upp sig mot adressen samt vid vilken tidpunkt.

Tabell 1. Exempel på information i loggen.

Datum	Tid	IP-nummer	Transaction	URL
01-09-26	10:11:25	193.45.77.79	Accessed URL	212.242.93.83/
01-09-26	10:11:30	193.45.77.79	Accessed URL	212.242.93.83/redirect.asp?id=34

Det är möjligt att exakt återskapa hur en dator använts. Man kan läsa ut information som: ”Användaren av dator 25 har mellan klockan 10:00 och 10:15 besökt följande 25 webbadresser...” På grund av att det inte är möjligt att ta reda på vem som använde en viss dator kan vi inte studera användaren genom loggen. Vi vet inte *vem* eller *vilka* användare vi loggade.

Vid en första blick på de loggar som skapas av hundratals surfande biblioteksbesökare är det lätt att förkasta varje tanke på att bringa ordning i den textmassa som genereras. Vi var ute efter att ta fram de rader som innehöll länkar till webbsidor. De filer vi använde innehöll initialt all trafik mellan Internet och Malmö stadsbibliotek. Således innefattade loggen även information om vilka (ip-nummer) som via Internet besökt bibliotekets webbsida eller sökt i katalogen utifrån. Även med dessa rader bortsållade återstod mycket arbete för att rensa loggen från rader med adresser till andra filer än webbsidor, exempelvis bilder, JavaScript och ”banners”. Dessa rensades genom att de rader som slutade med filändelserna GIF, CLASS, JS med flera raderades.⁶⁴

⁶² Se: Kapitel 1.4.4 Sammanfattande diskussion.

⁶³ Brandväggen på biblioteket skyddar mot olovliga intrång i bibliotekets datornätverk. En av dess funktioner är att den loggar all trafik mellan biblioteket och Internet.

⁶⁴ Görec, A. m.fl. *An analysis of internet use in the public library*. Vancouver. s. 10ff.
<<http://www.schoolnet.ca/lrb/e/about/ubc/internetuse.pdf>> 2001-12-07.

Det gällde för oss att reducera materialet till enbart publika datorer och från dessa endast de rader som visar besökta webbsidor. Efter textkonvertering till tabellformat och sortering i MS Excel 2000 kunde vi sälla bort oönskade data och generera, för undersökningen, relevanta data. Arbetet med att sovra loggarna var mycket omfattande. På grund av filernas initiala storlek, omkring 180 megabyte per dag, krävdes det att vi med hjälp av en särskild mjukvara⁶⁵ styckade denna fil för att kunna arbeta med den i MS Excel 2000. Anledningen till det omfattande sållnings och sovringsarbetet är att loggarnas primära funktion är att vara ett hjälpmedel till systemteknikerna vid felsökning och att de loggar mer än vår undersökning efterfrågar. Hade vi själva haft chans att bestämma vad som skulle loggas från början skulle arbetet med rensningen av övrig trafik i loggen kunnat undvikas.

2.1.1 Urval

Då vi ville ta reda på hur Internet används generellt på MSB blev problemet att hitta en metod som medgav att vi kunde uttala oss om denna användning med statistisk säkerhet. Vårt blivande resultat måste spegla totalanvändningen men en totalundersökning av samtliga filer skulle ha varit alldeles för omfattande för detta arbetes givna tidsramar. Vi var således tvungna att göra ett urval. Vi ställdes inför flera problem i arbetet då många faktorer spelade in. Vilka tider skulle loggas? Hur många webbadresser skulle undersökas? Med vilken frekvens skulle urvalet av webbadresser göras? Vilka datorer skulle kontrolleras?

2.1.2 Urval av datorer

Eftersom fokus i undersökningen ligger på biblioteksbesökarna och vad de använder datorerna till, var vi tvungna att vid urvalet ta hänsyn till att alla besökare skulle ha samma chans att komma med. Därför loggades *alla* datorer. Vi fick då med både datorer som används ofta och datorer som används sällan. Vi tänkte i ett första skede logga ett fåtal datorer men denna modell visade sig obrukbar då potentiella medverkande, om de valde fel dator, inte hade någon chans att komma med i undersökningen. Således ingår loggar från samtliga datorer. Metoden orsakade att vi vid varje loggtillfälle fick ett mycket större antal webbadresser än om vi hade fokuserat på ett fåtal datorer. Vi var således nödgade att göra ett urval av tider att undersöka.

⁶⁵ Mjukvaran som användes var ett sharewareprogram (Axman) som hämtades från <http://www.tucows.com/system/preview/196041.html> 2001-09-25. Programmet delar en fil i mindre delar vilket är användbart när man handskas med filer vars originalstorlek är för stor för att filen skall kunna hanteras av exempelvis MS Excel.

2.1.3 Urval av veckotimmar

För att få data som representerar en hel veckas användning var vi tvungna att göra ett urval bland de timmar som biblioteket höll öppet under veckan. I frågan om hur många timmar undersökningen skulle omfatta tog vi hänsyn till tidsåtgången för undersökningen. Vi skulle ju senare i undersökningen uppsöka varje webbadress för att klassificera den. Detta arbete beräknades uppta mycket tid.

Vi uppskattade⁶⁶ att det maximala antalet webbsidor i undersökningen av tidsskäl inte kunde överstiga 2000. Vi beräknade tio timmars användning som skäligt att undersöka. Tio av bibliotekets 58 öppna timmar motsvarar 17 % av de öppna timmarna vilket ger en, för undersökningen, rimlig reliabilitet. Det borde täcka in såväl gles som frekvent besökta tidpunkter. Vi uppskattade vidare att den normala publika Internetanvändningen av loggar från tio timmars användning med stickprov var femte minut skulle generera ca 1000-1500 webbadresser. En skälig siffra för undersökningens storlek. Således skulle urvalet av veckotimmar bestå av tio av bibliotekets öppna timmar under en vecka. Öppettiderna på biblioteket är spridda över veckans alla dagar.⁶⁷ För att alla timmar skall ha chans att komma med gjordes ett oberoende slumpmässigt urval av timmarna genom lottnings. De tio timmarna fördelade sig enligt tabellen nedan.

Tid	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag	Söndag
10-11	1	11	21	31	41		
11-12	2	12	22	32	42		
12-13	3	13	23	33	43	49	53
13-14	4	14	24	34	44	50	54
14-15	5	15	25	35	45	51	55
15-16	6	16	26	36	46	52	56
16-17	7	17	27	37	47		
17-18	8	18	28	38	48		
18-19	9	19	29	39			
19-20	10	20	30	40			

Tabell 2 Resultat av 10 slumpmässigt valda timmar markerade med ljusgrå bakgrund.

⁶⁶Uppskattningen bygger på erfarenheter gjorda i den första kanadensiska undersökningen Kanada. Se Göreç, s. 53.

⁶⁷ Mån - tor 10 - 20, fre 10 - 18, lör - sön 12 - 16.

2.1.4 Urval av webbadresser

Steg två i urvalsprocessen kunde nu inledas. Som vi tidigare beskrivit använde vi ett tidsurval för loggarna. Urvalet är nödvändigt på grund av det enorma antalet webbadresser samt för att ge en mer representativ bild av den verkliga användningen. Istället för att göra slumpmässiga stickprov på exempelvis var 20:e rad i loggen togs stickprov var femte minut. Tidigare undersökningar har gjort gällande att det uppstår en snedvridning om urvalet av webbadresser görs på fel sätt. Efter att ha omprövat metoden för stickprov ur loggarna menar Ann Curry att hon i den andra av de två undersökningar hon medverkat i, hittat en fungerande metod genom att ta stickprov var femte minut:

This method of sampling was chosen to eliminate the overrepresentation of e-mail URLs and sexually oriented URLs, which occurs when a strictly numerical sample is taken, such as every twentieth line...The methodology error occurs because library customers using email or sexually oriented sites generate three or five times more URLs per minute in the logs than customers accessing all other types of sites. This leads to a mistaken conclusion that the terminals are being used far more extensively for these activities than is really being the case.⁶⁸

2.1.5 Klassificering

För att bringa ordning i den enorma mängd webbadresser med vitt skilt innehåll använde vi det klassifikationsschema som utarbetats i Burnaby Kanada.⁶⁹ Många av ämnesområdena bygger på de grupper som används bland portaler och index på Internet, t.ex. Yahoo⁷⁰. Klassifikationen gjordes efter två områden – format och ämne. De två klassifikationsschemana (bilaga 2 och bilaga 3) översattes till svenska och ändrades endast på ett fåtal punkter. Till exempel ändrades gruppen ”kanadensiska tidningar” till ”svenska tidningar”. Dessutom delade vi upp formatet ”chat, message board, bulletin board” så att chatt utgjorde en egen grupp. Vi gjorde medvetet inga större justeringar rörande formatgrupper eller ämnesområden då vi ville hålla möjligheten öppen för en jämförelse av resultatet med den senaste kanadensiska undersökningen.

⁶⁸ Curry, A. *What are public library customers viewing on the Internet?: an analysis of Burnaby transaction logs*. s. 5.

⁶⁹ a. a.

⁷⁰ <<http://www.yahoo.com>>

Det kan tyckas förvirrande att uppdelningen gjorts efter format och ämne. Det hela handlar om två olika klassifikationer. I ett första led klassades sidan efter format där sidans upphov eller funktion angavs och i det andra ledet tilldelades webbsidan ett ämne.

Den återbesökta sidan klassificerades således först efter vem som står bakom den – sidans upphov. Upphov är företag, kommunal myndighet, statlig myndighet, enskild person etc. (se Bilaga 2). Vissa sidor har dock en funktion som är överordnad och som hellre noterades (e-post, chatt, sökmotor, kontaktannons m.fl.). Altavista som de facto är ett företag, hamnade i kategorin sökmotorer då en funktionskategori fanns för företaget. En sida kan bara ha ett format och när funktion finns anges inte upphov.

Det andra ledet i klassificeringen berör webbsidans ämnesinnehåll. Ämne klassades om det gick att bestämma. I fallet med exempelvis sökmotorer klassades ämne om den återbesökta webbadressen var en länk till ett sökresultat där ämnet tydligt framgår. Är ämnet inte klassbart eller länken bara leder till sökmotorns första sida anges kategorin ”inget ämne”. Btj: s Artikelsök hamnade i formatkategorin företag då funktionen som Artikelsök utgör inte fanns som formatkategori. Däremot klassades här ämne i nästa klassifikation nämligen ”bibliotek och informationservice”. Lunds Universitets startsida hamnade under statlig myndighet med ämne utbildning medan en sida under Lunds universitet om fotosyntesen fick ämnet ”naturvetenskap”.

Vid reduceringen av loggarna sparade vi endast de adresser som besökts mellan var femte minut och efterföljande minut (10.00.00-10.00.59, 10.05.00-10.05.59 osv.). Vid klassificeringen sorterades filerna upp först efter ip-nummer och sedan efter tidpunkt. Vi hade då en lista på varje dators användning under var femte minut i kronologisk ordning. Första klassificerbara rad för varje dator sparades och övriga raderades. Vid påträffande av webbadresser som av olika anledningar inte fungerade (felmeddelande 404 etc.) tillämpade vi principen att använda nästa fungerande adress. Om ingen webbadress fungerade inom minuten i fråga klassades den första adressen som 404 eller motsvarande. I vissa fall, när sidans format och/eller ämne var omöjligt att avgöra, var det nödvändigt att arbeta sig ned i adressen för att kunna klassificera den. Detta innebar att vi skalade ned adressen till föregående katalog⁷¹ för att försöka avgöra sidans innehåll

⁷¹ Katalogerna avdelas med snedstreck i webbadressen. Exempelvis är ”bivil” en katalog i webbadressen: <http://www.kult.lu.se/bivil/>.

och ursprung. Särskilt tydligt blev problemet när webbsidan var uppbyggd med ramar (frames). En del av en sida med ramar kan innehålla bara en rubrik eller en svårklassificerbar text medan andra delar innehåller uppgifter om sidans upphovsman, titel och innehåll.

2.2 Enkätundersökning

Syftet med enkäten var att undersöka vilka besökarna är, deras användning av Internet på biblioteket samt deras användning av biblioteket i övrigt. Undersökningen gjordes på plats i biblioteket och 98 personer intervjuades enligt ett kort formulär/enkät (se). Urvalet gjordes genom att välja var femte inpasserande besökare vid bibliotekets huvudentré. Vi lottade fram två tidsperioder på en och en halv timma vardera under en slumpvis utvald veckodag. Enkäten bestod av fem frågor som författarna ställde och antecknade svaren på. På baksidan av enkäten fanns ett formulär som respondenterna själva fyllde i med uppgifter om ålder och utbildning. Kön bestämdes genom att män fick en vit och kvinnor en gul blankett.

Fråga ett i enkäten, ”Vad skall du göra på biblioteket idag”, syftar till att ta reda på varför användaren besöker biblioteket. Här finns inga förutbestämda alternativ då vi inte ville begränsa svaren. Vi frågade alltid ”något mer” för att få svaranden att tänka efter ordentligt. En faktor som kan ha påverkat utfallet av undersökningen är att många besökare uppträdde stressat och försökte få enkäten överstökad fortast möjligt. Vi ville heller inte röja vår inriktning på Internetanvändningen innan respondenten talat om vad man tänkt göra på biblioteket. Övriga frågor syftar till att få en bild av besökarens Internetanvändning på biblioteket och deras tillgång till Internet på annan plats. Uppgifterna om kön, ålder och utbildning är centrala variabler för fortsatt analys. Den sista frågan om besökaren tyckte det var viktigt att kunna använda Internet på biblioteket var, om man ser till utfallet, felformulerad och således överflödig. Respondenterna uppfattade och besvarade frågan likadant som fråga tre: Varför använder du (inte) Internet på biblioteket?

3 RESULTATREDOVISNING LOGGUNDERSÖKNING

Materialet som samlats in är uppdelat på tre dator typer som kan vara antingen synliga eller icke synliga från personalens informationsdiskar. Vidare fördelar sig våra data i två klassifikationsgrupper – format och ämneskategori. Vi börjar med att presentera materialet som en helhet för att sedan stycka upp det i mindre delar

	Dator typ			
	Databasdatorer	E-postdatorer	Internetdatorer	Totalt
Antal datorer	20	2	22	44
Antal uppsökta webbadresser	55	80	735	870
Uppsökta webbadresser i %	6	9	84	100
Användningsfrekvens per dator	2,75	40,0	31,9	19,3

Tabell 3 Grunddata för undersökningen i antal och procent av det totala antalet datorer samt det totala antalet uppsökta webbadresser.

Antalet sidor som uppsöktes från databasdatorerna är långt färre än de som uppsöktes från Internetdatorerna. E-postdatorernas användningsfrekvens är störst. Dessa två datorer är ofta upptagna och besökare blir visade hit när de frågar var de kan mejla. Att användningen är så stor beror även på att de användes mest till e-post (63 %) och att denna användning genererar många rader i loggen och följaktligen är chansen stor att de blir representerade vid varje urvalstillfälle. Databasdatorernas huvudsakliga användningsområde är sökningar i bibliotekets katalog vilka inte ingår i studien.

3.1 Bortfall

På grund av att Malmö stadsbibliotek drabbades av datorvirus mitt under materialinsamlingen förlorade vi en bit av råmaterialet. Denna bit, som innehöll alla loggar från en dag (fredag), har vi valt att betrakta som ett bortfall. Således baseras undersökningen inte på de från början utvalda tio timmarna utan från nio timmar.

Även bland datorerna finns ett visst bortfall. Vissa datorer var, av olika tekniska orsaker, ur funktion under datainsamlingen. Detta medför att ett något färre antal datorer än planerat (44 av 49) ingår i undersökningen.

En del webbadresser gick inte att återbesöka. Felkoderna 404 och 405 innebär att sidan inte längre finns tillgänglig eller att servern som hyser sidan i fråga inte är tillgänglig. Många av felmeddelandena beror på att användaren skrivit en felaktig webbadress i webbläsarens adressfält. De sidor som i ett första skede klassades med 404 eller 405 har återbesökts vid ett senare tillfälle för att kontrollera att otilgängligheten inte bara var tillfällig. De adresser som efter denna kontroll fortfarande ej var tillgängliga är i viss mening ett bortfall men samtidigt är de en påverkande faktor eftersom de mycket väl kan innehålla sidor inom alla ämneskategorier. På grund av detta har vi, efter viss tvekan, valt att låta dessa sidor ingå i den fortsatta redovisningen.

Eftersom vi är ute efter att få en fingervisning om hur användningen ser ut och det finns en del osäkerhetsmoment i bortfall och metod skall vi försöka peka på resultat som är så tydliga som möjligt. Skillnader på enstaka procent hamnar inom felmarginalen. Vidare kan inte alla data redovisas. Vi kommer däremot att redovisa de för frågeställningarna intressanta data samt resultat som visar stora avvikelser på ett eller annat sätt och därmed påvisar en säker tendens.

3.2 Fördelning av format

Här kommer vi att närmare presentera hur fördelningen efter format ser ut för samtliga datorer. För en fullständig tabell över webbplatsernas fördelning efter format med avseende på ämnen (se Bilaga 5 Redovisning efter format och ämneskategori). Vidare kommer formaten att redovisas i relevanta sammanhang då vi redovisar ämnesfördelningen i nästa kapitel.

Kod	Format	Datortyp			Totalt	
		Databas	E-post	Internet	Antal	%
FÖ	företag	42	1	123	166	19,1
EM	e-post		50	92	142	16,3
SM	sökmotorer, ämnesindex, portaler		10	106	116	13,3
404	error patron	1	9	80	90	10,3
WC	webb communities			68	68	7,8
EH	e-handel			39	39	4,5
DS	dagstidningar Sverige		1	36	37	4,3
MS	statliga myndigheter	11		17	28	3,2
CH	chatt, message board, bulletin board			24	24	2,8
PH	personliga hemsidor			22	22	2,5
DI	dagstidningar internationellt		1	20	21	2,4
UT	utbildningsinstitutioner		1	19	20	2,3
NI	nyhetsmedia internationellt			16	16	1,8
KP	kontaktannonser, personliga annonser		3	11	14	1,6
TV	TV		1	13	14	1,6
OR	icke kommersiella organisationer, välgörenhet...		3	8	11	1,3
EZ	e-zine			9	9	1,0
MU	utländska myndigheter			7	7	0,8
KA	kataloger (ex. gula sidorna)			5	5	0,6
MK	kommunala myndigheter	1		4	5	0,6
OK	oklassbara			5	5	0,6
MB	message board			4	4	0,5
405	error password protected			3	3	0,3
TS	tidskrifter			2	2	0,2
NS	nyhetsmedia Sverige			1	1	0,1
RA	radio			1	1	0,1
Totalt		55	80	735	870	100

Tabell 4 Antal av format – samtliga datorer

De tre största posterna efter format är företagssidor 19,1 %, e-post 16,3 %, och sökmotorer, index och portaler 13,3 %. Tillsammans står de tre största grupperna för 48,7 % eller närmare hälften av alla uppsökta sidor. Ser man till Internetdatorerna hamnar sökmotorer på andra plats före e-postdatorer.

3.3 Otillåten användning

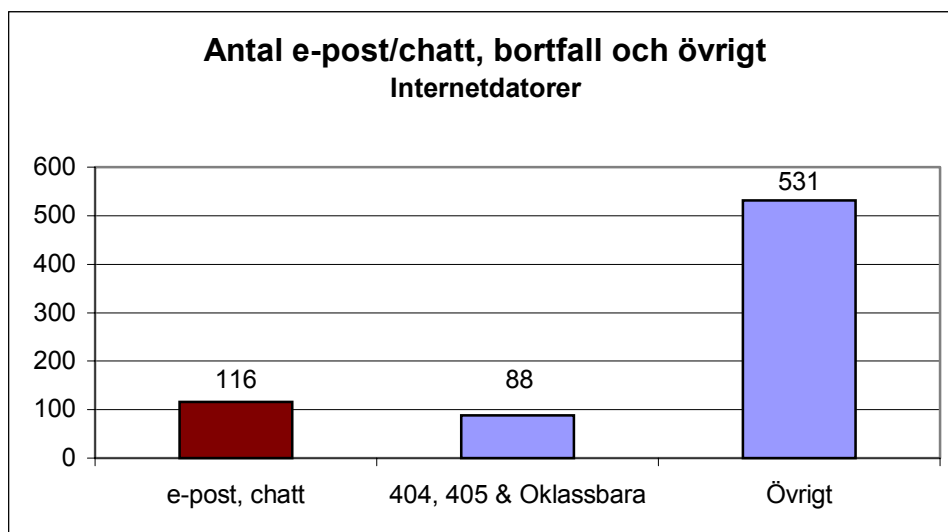

Diagram 1 Antal e-post/chatt, bortfall och övrigt

Diagrammet redovisar hur fördelningen av format blir om man bara tittar på de datorer vid vilka användningen är helt fri, det vill säga Internetdatorerna. Stapeln e-post och chatt (16 %) representerar en del av användningen inom formatkategorierna som enligt reglerna inte är tillåten. Den andra stapeln med sidor som inte kunnat klassas efter format utgör 12 %. Den tredje stapeln ”övrigt” (72 %) innehåller alla andra förekommande format.

Visserligen är det otillåtet att använda e-postdatorerna till annat än e-posthantering, men den användningen är så liten att vi avstår från att gå in på den närmare. Istället skall vi granska e-postanvändningen och chattanvändningen på Internetdatorerna lite närmare.

3.3.1 E-postanvändning

Fördelning av e-postanvändning							
Format		Datortyp		Status		Totalt	
		E-post	Internet	Icke synliga		Synliga	
Antal	%			Antal	%	Antal	%
EM - E-post	E-post	27	54	23	46	50	100
	Internet	21	23	71	77	92	100
Totalt		48	26	94	74	142	100

Tabell 5 Fördelning av e-postanvändning

E-postanvändning får endast förekomma på e-postdatorerna men kan även förekomma på Internetdatorerna. Tabellen (Tabell 5) ovan visar hur fördelningen av tillåten respektive otillåten e-postanvändning ser ut med avseende på datorernas synlighet från informationsdiskarna. Av den otillåtna e-postanvändningen försiggår 77 % på de synliga datorerna.

3.3.2 Användning av chatt

		Fördelning av chattanvändning				Totalt	
		Datortyp		Status			
Format		Icke synliga		Synliga			
		Antal	%	Antal	%	Antal	%
CH- Chatt	Internet	8	33	16	66	24	100

Tabell 6 Chattanvändningens fördelning mellan synliga och icke synliga datorer i antal och procent av samtliga datorer.

Användningen av chatt är låg (2,8 % av den totala användningen) och två tredjedelar av användningen sker på synliga datorer. Detta trots att användningen av chatt inte är tillåtet på bibliotekets datorer över huvud taget.

3.4 Fördelning av ämnen

Vid sammanställningen av data kategoriserades varje webbadress efter ämne då det var möjligt. Klassifikationsschemat (se Bilaga 3) innehåller ett antal huvudkategorier med tillhörande underkategorier. En sammanställning efter huvudkategorierna som i diagrammet nedan visar att nästan hälften (45 %) av de besökta webbadresserna inte går att tilldela något ämne:

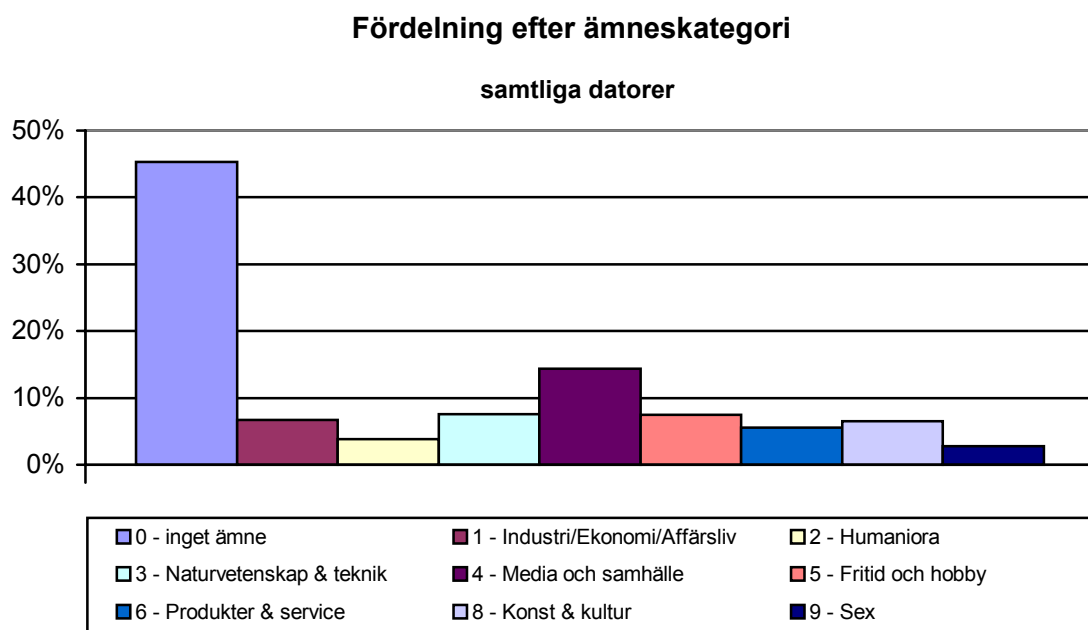

Diagram 2 Fördelning efter ämneskategori

I kategori ”0 - inget ämne” hamnar alla de sidor som inte kunnat tilldelas något ämne - dock har de flesta av dem tilldelats ett format. De största grupperna av sidor som inte kunde tilldelas ett ämne hade formaten e-post 138, ”404 – oåtkomliga” 90, sökmotorer 67, ”web communities” 58 och chatt 19 (se Bilaga 7).

3.4.1 Populäraste sidorna i de olika ämneskategorierna

Nedan redovisas de populäraste webbsidorna inom varje ämneskategori. Dessutom beskriver vi fördelningen av ämnen inom varje övergripande ämneskategori. Vissa sidor har inte kunnat klassificeras till en underkategori utan bara till huvudkategori. Därför finns huvudkategorin representerad som första stapel i vissa diagram intill underkategorierna. Diagrammen i stycket visar antalet webbsidor.

3.4.1.1 Inget ämne

I denna kategori är den största gruppen oklassbara sidor (26 %). Sedan följer e-posttjänsten Hotmail med 16 %. Yahoo som erbjuder e-post, portal och sökmotor har 9 %. Spray har 7 % medan sökmotorerna Altavista och Google har färre träffar (4,5 % respektive 3,5 %). Här finns självklart inga underkategorier för ämnen.

3.4.1.2 Industri/ekonomi/affärliv

Ämneskategorin toppas av Dagens Industri (28,5 %). Populär är också aktiehandelsplatsen Avanza (16 %). Sedan följer Arbetsförmedlingen med platsbanken (9 %). De flesta webbplatserna i den här ämneskategorin är inriktade på handel med aktier och fonder. Den största underkategorin är industri och affärer med hela 64 %.

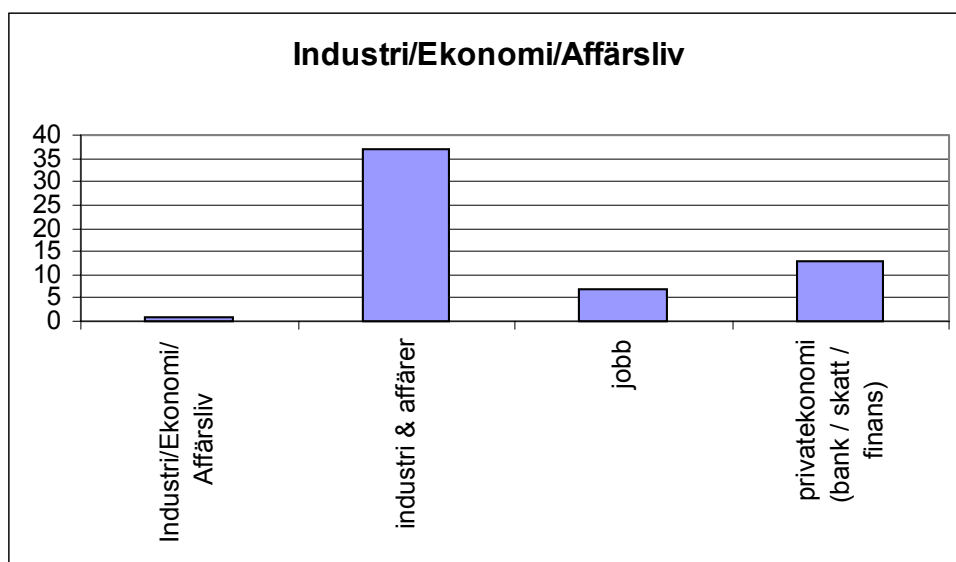

Diagram 3 Industri/Ekonom/Affärliv

3.4.1.3 Humaniora

I ämneskategori 2 – Humaniora förekommer sidor från Lunds universitet, Yahoo och Altavista frekvent. Aftonbladet står för 7 %. Här är det fråga om artiklar som inte är allmänna nyheter utan behandlar ämnen inom kategorin. Olika utbildningsinstitutioner förekommer här och även en webbplats där man kan ladda hem skolarbeten av olika slag. Av underkategorierna är utbildning vanligast.

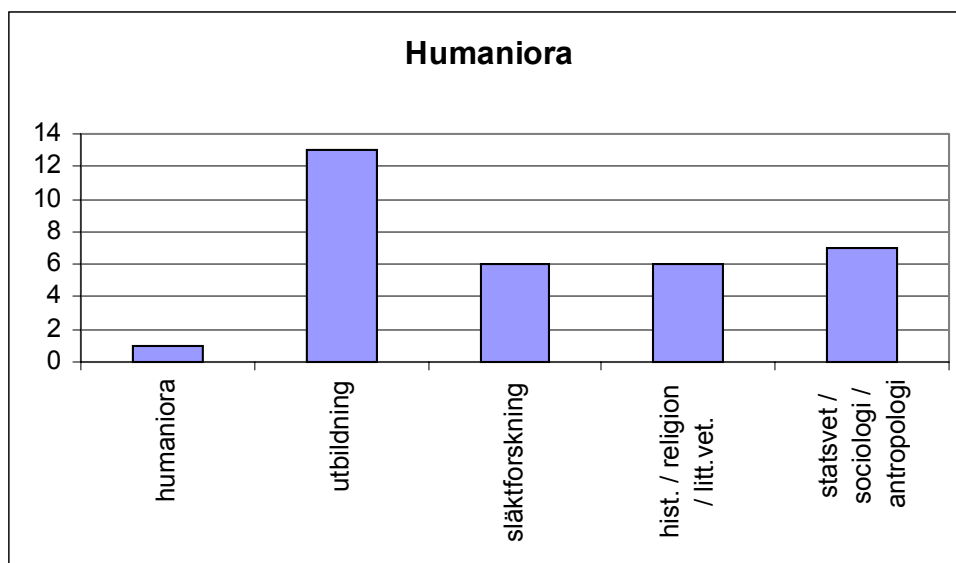

Diagram 4 Humaniora

3.4.1.4 Naturvetenskap & teknik

Kategori tre är brokigare. Här hamnar alla datorrelaterade sidor och de är många och olika. Den största gruppen är webbhotell⁷², ca 12 %, följt av sms-tjänster (6 %) och ämnessökningar på Google (4 %). Även W3C och JME data (datoråterförsäljare) besöktes något oftare än de 45 som bara hade en träff var. Diagrammet visar att produkter och service är de mest besökta.

⁷² Lagringsutrymme för webbplats som används av t ex. företag eller privatperson som inte har egen webbserver.

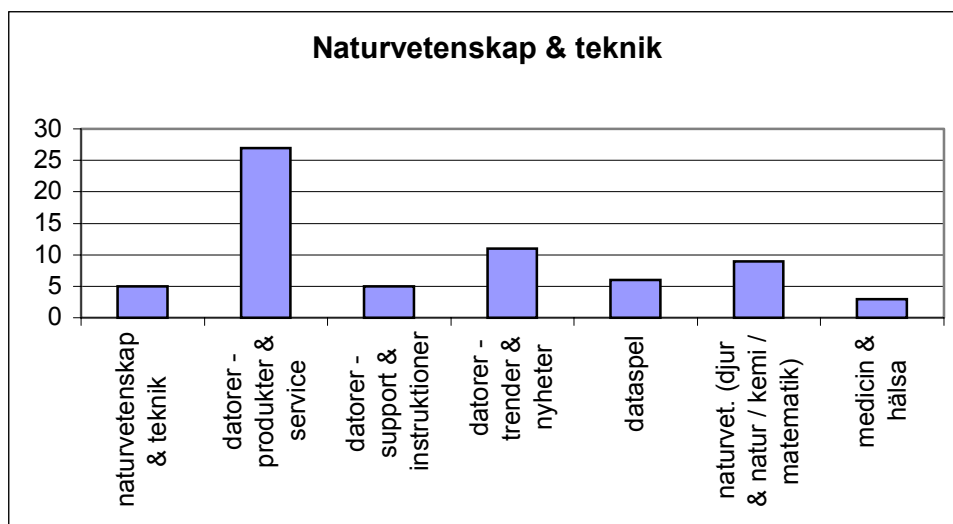

Diagram 5 Naturvetenskap och teknik

3.4.1.5 Media och samhälle

Media och samhälle domineras av nyhetsmedia. Här finns tidningar från världens alla hörn. Användningen av Aftonbladet utmärker sig med 8 % medan andra tidningar bara har enstaka besök. Nyhetsplatsen BBC har 5,5 % och CNN 3 %. Alla bibliotekstjänster och informationstjänster hamnar i denna kategori. Störst är Libris (7 %) och PubMed (4 %). Sidor som kan föras till politik var det ont om. Endast en sida av de totalt 870 återbesökta hamnade i det facket.

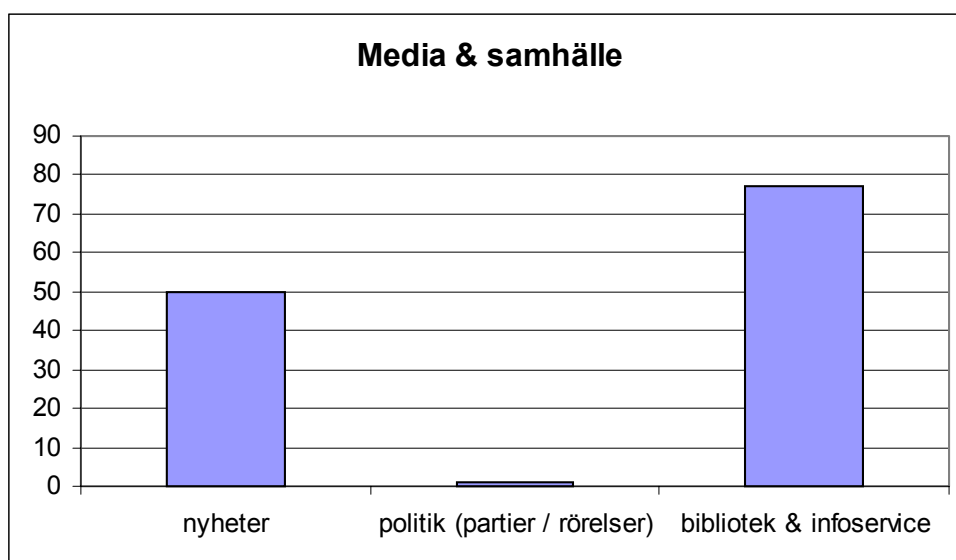

Diagram 6 Media och samhälle

3.4.1.6 Fritid och hobby

I kategorin fördelar sig användningen enligt diagrammet nedan. Inom varje ämne är många webbsidor representerade. Det går inte att peka på några enskilda webbplatser som särskilt populära. Resor & platser samt sport & idrott står tillsammans för 78,5 % av webbsidorna inom denna kategori.

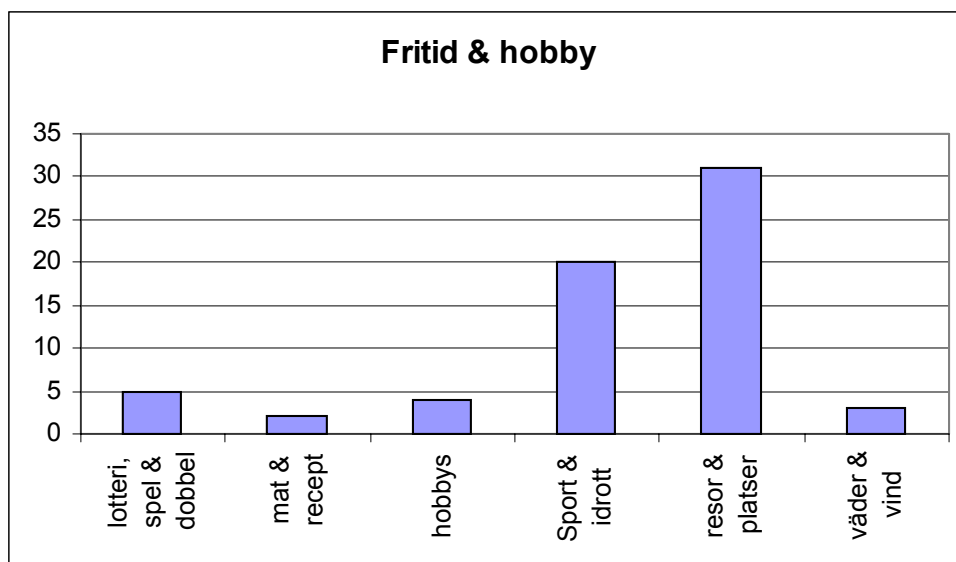

Diagram 7 Fritid och hobby

3.4.1.7 Produkter och service

Vad gäller produkter och service är e-handel mest populärt. Webbplatserna E-bay (12,5 %) och QXL (8,3 %) är vanligast förekommande. Därpå följer Bovision, Telia, TV 4 (allt om bostad), Hemnet, Bol, Altavista och Dagens Nyheter. Alla har mellan 4 och 6 procent.

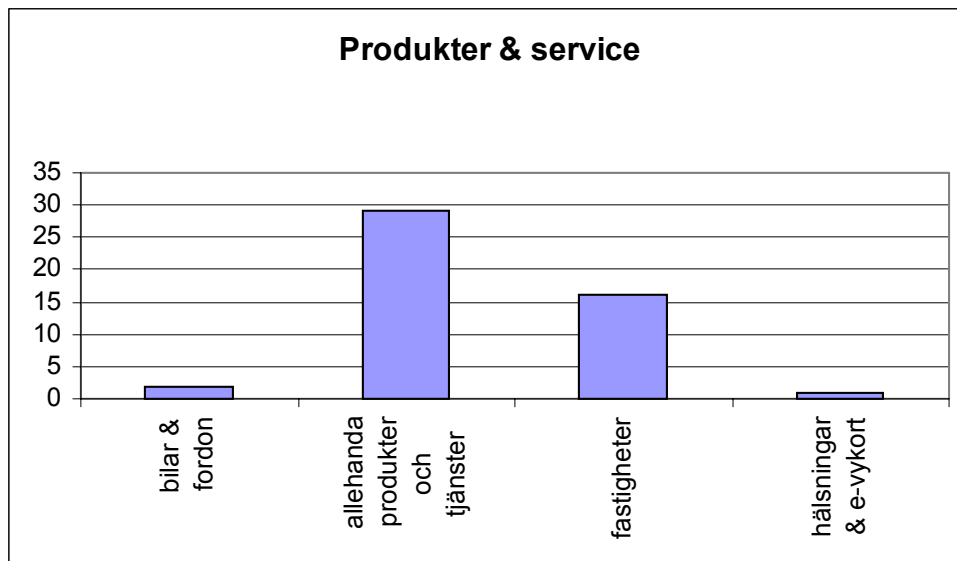

Diagram 8 Produkter & service

3.4.1.8 Konst och kultur

Även denna kategori har en stor spridning över många webbadresser. Yahoo ligger i topp med 16 %. Här handlar det ofta om sökningar inom kategorins ämnen. Där efter följer bokhandeln Amazon 5,4 %, lätttextarkivet Lyricsbank 5,4 % och mp3.com 5,6 %.

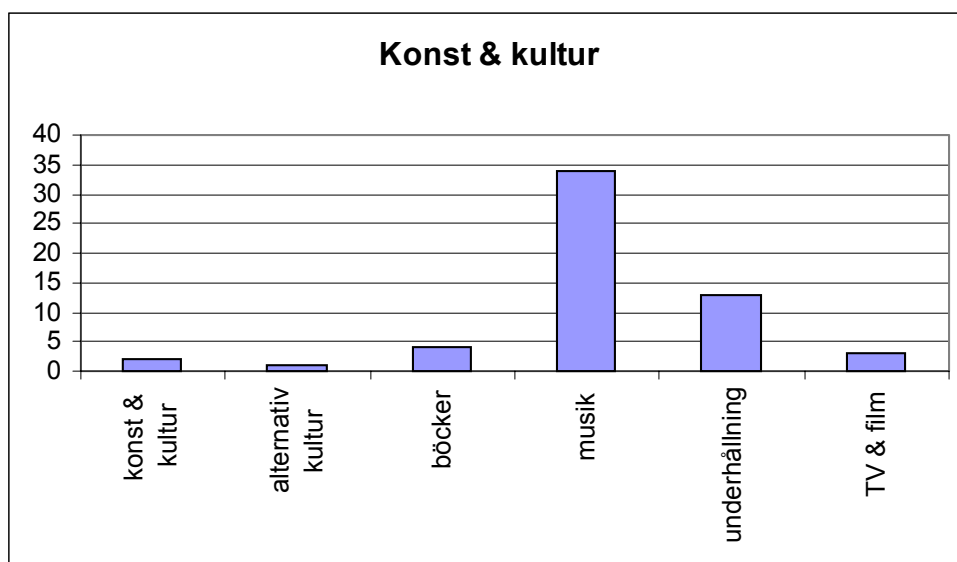

Diagram 9 Konst och kultur

3.4.1.9 Sex

Inom kategorin hamnar 15 sidor inom kategorin 90 - pornografi ("hardcore"). Inom 94 – erotik ("softcore") återfinns 7 sidor. Endast två sidor klassades till kategorin 92 – Sex - information och produkter.

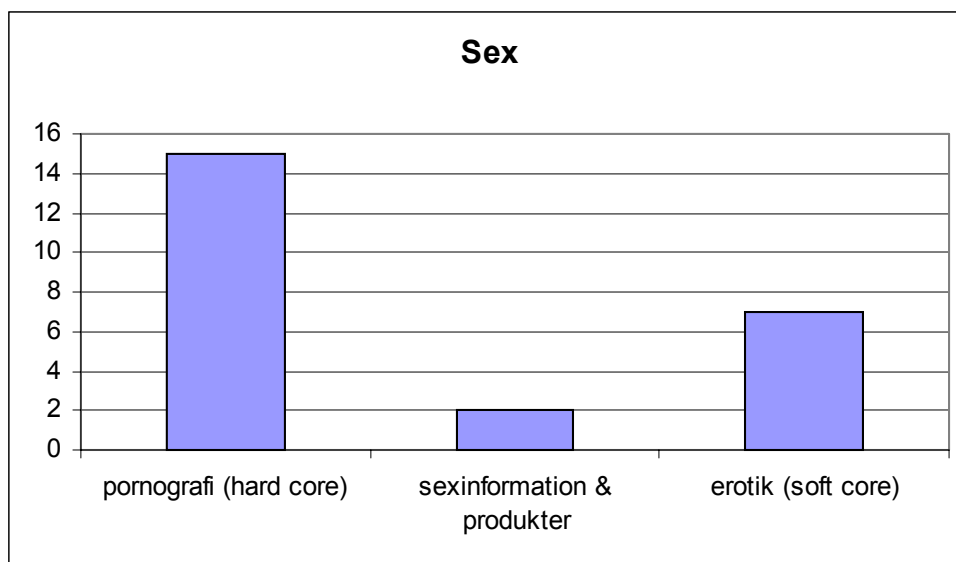

Diagram 10 Sex

3.4.2 Ämneskategorier efter datortyp

För att jämföra ämnesfördelningen tar vi i nästa tabell endast upp de webbadresser som har tilldelats ett ämne.

Ämneskategori	Fördelning av ämneskategorier. Antal efter datortyp			Totalt	
	Databas	E-post	Internet	Antal	%
1 - Industri/Ekonomi/Affärsliv		2	56	58	12,1
2 - Humaniora	1	3	29	33	6,9
3 - Naturvetenskap & teknik		1	65	66	13,8
4 - Media och samhälle	53	2	73	128	26,7
5 - Fritid och hobby		1	64	65	13,6
6 - Produkter & service			48	48	10,0
8 - Konst & kultur		1	56	57	11,9
9 - Sex		1	23	24	5,0
Totalt	54	11	414	479	100

Tabell 7 Fördelning av ämneskategorier. Antal efter datortyp

De webbsidor som har tilldelats ett ämne är 479 av totalt 870 sidor. Den ämneskategori som är störst är 4 - Media och samhälle (26,7 %). Den har underkategorierna nyheter, radio, lag och rätt, politik samt biblioteks- och informationservice. Huvudkategorierna 1 - Industri/Ekonomi/Affärsliv, 3 - Naturvetenskap & teknik, 5 - Fritid och hobby, 6 - Produkter & service och 8 - Konst & kultur, är alla ungefär lika stora. Kategori 2 - Humaniora ligger strax under och kategori 9 - Sex är den minsta kategorin med 5 %. Antalet sidor som kan hänföras till kategorin 9 - Sex är i relation till samtliga i undersökningen studerade sidor bara 2,76 %.

Databasdatorerna är som tidigare nämnts spärrade från fri användning. Därför hamnar nästan alla träffar under kategori 4 - Media och samhälle där de återfinns i underkategori 48 – Biblioteks och informationservice. Dock finns det undantag. En webbadress i kategori 2 - Humaniora är ett besök på en sida om historia på Infotek Öresund.

E-postdatorerna användes mestadels till e-post och representeras inte i kolumnen ovan då dessa hamnar i kategorin 0 – inget ämne. De siffror vi ser i kolumnen för e-postdatorer ovan beskriver således bara 11 av 80 uppsökta adresser. Det motsvarar 13,7 % av e-postdatorernas användning.

3.5 Databasdatorer

På Malmö stadsbibliotek tillhandahålls, som tidigare nämnts, betaltjänsterna Artikelsök, EBSCO, Nationalencyklopedin, Presstext och Mediearkivet. Databasdatorerna är även inställda för användning av de avgiftsfria resurserna Libris, Sverige direkt och Encyclopedia Britannica samt alla interna sidor (bibliotekets webbplats och katalog samt Infotek Öresund). Det bör påpekas att även de fria Internetdatorerna kan användas för sökning i ovannämnda avgiftsbelagda tjänster. Fördelningen av användningen av dessa tjänster på databasdatorerna visar att Btj:s Artikelsök är den mest använda:

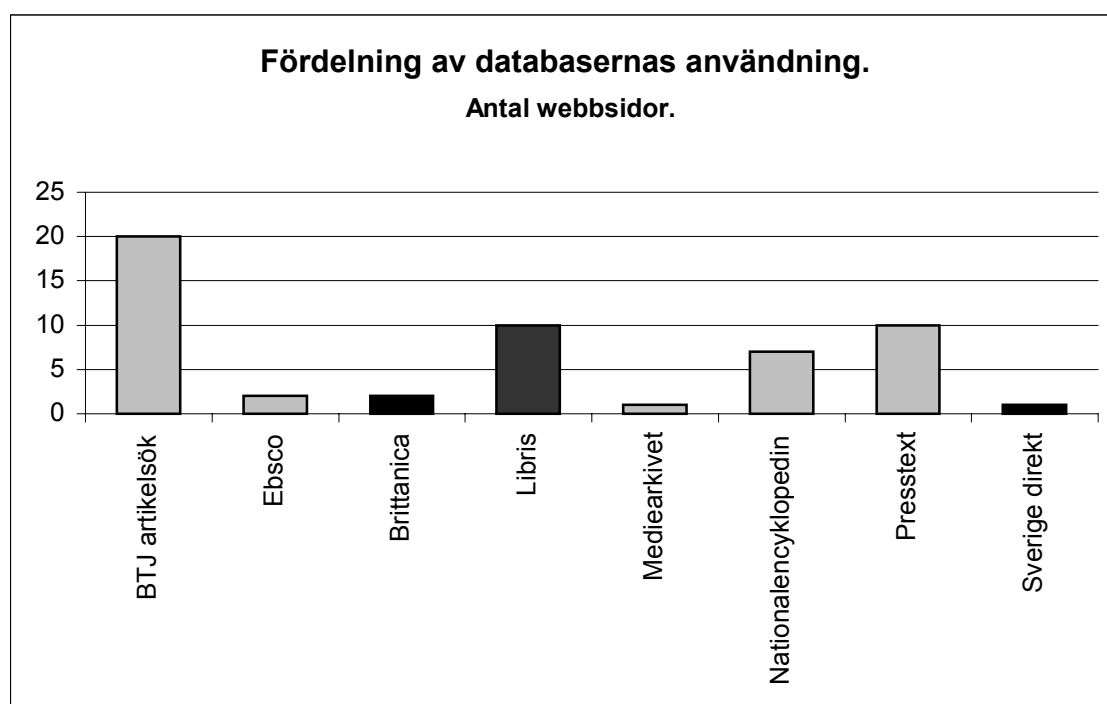

Diagram 11. Fördelning av databasernas användning (Svarta staplar indikerar gratistjänster)

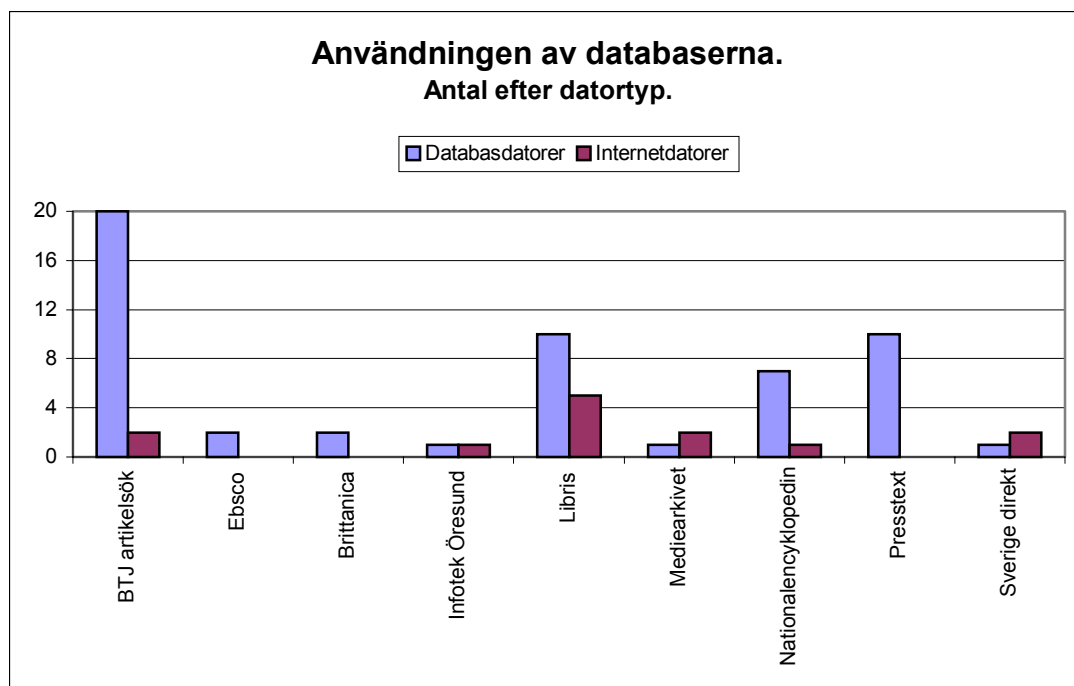

Diagram 12 Användningen av databaserna

Fördelningen av användandet av varje databas visar att de flesta databaserna faktiskt används från databasdatorerna. Den enda betaldata-basen som används mer från Internetdatorerna än från databasdatorerna är Mediearkivet. Användningen av Mediearkivet är dock endast beräknad på tre träffar.

3.6 Internetdatorer

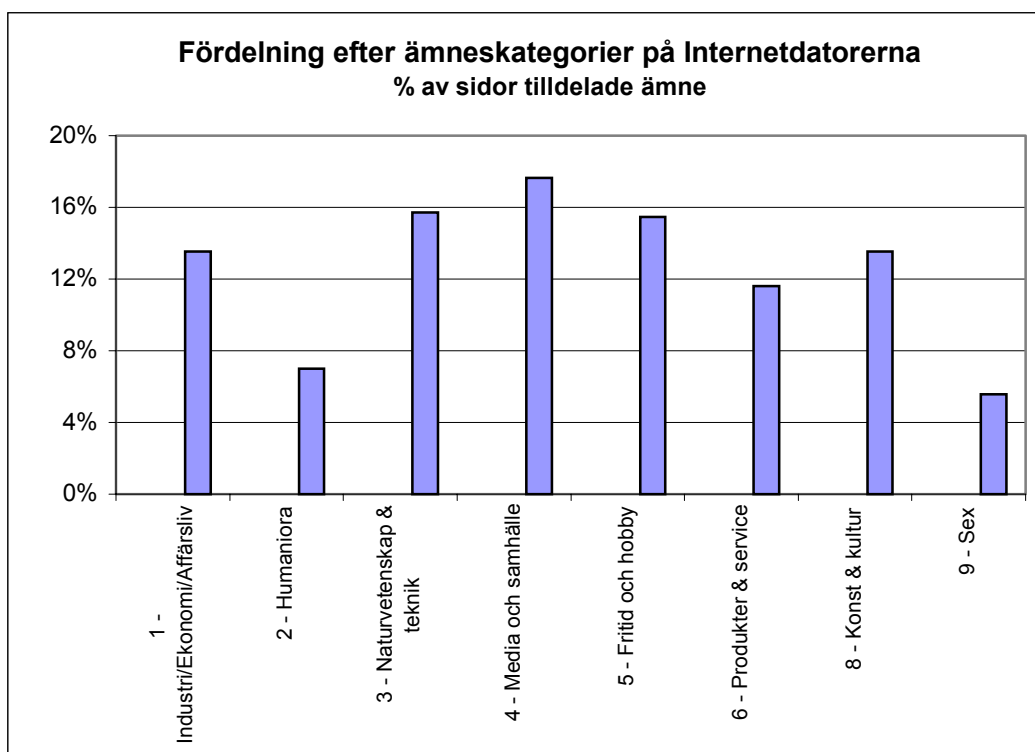

Diagram 13 Fördelning efter ämneskategorier på Internetdatorerna

Som framgår av diagrammet ovan används Internetdatorerna till att titta på sidor inom alla ämneskategorier. Fem kategorier hamnar i intervallet 12 - 17 %. De ämneskategorier som avviker från genomsnittet är 2- Humaniora och 9 – Sex som utgör 7,0 % respektive 5,6 %.

3.6.1 Internetdatorer synliga och icke synliga från informationsdisken

Vi jämför här hur användningen av Internetdatorer skiljer sig efter besökta sidors ämne beroende på om datorn som används är synlig eller inte från personalens informationsdisk.

Ämnesfördelning, Internetdatorer efter synlighet i %

Ämneskategori	Internetdatorer		
	Icke synliga	Synliga	Totalt
0 - Inget ämne	39	61	43,7
1 - Industri/Ekonomi/Affärliv	20	80	7,6
2 - Humaniora	31	69	3,9
3 - Naturvetenskap & teknik	29	71	8,8
4 - Media och samhälle	33	67	9,9
5 - Fritid och hobby	28	72	8,7
6 - Produkter & service	29	71	6,5
8 - Konst & kultur	21	79	7,6
9 - Sex	83	17	3,1
Totalt	34	66	100
Antal datorer	9	13	22

Tabell 8 Fördelning av format inom ämneskategori 0 – Inget ämne på Internetdatorerna i %

Fördelningen visar att det finns stora skillnader i vilken typ av sidor som besöks beroende på om datorn är synlig eller inte från informationsdiskarna. Det är värt att notera att den största skillnaden består i att 83 % av sexsidorna besöks från de icke synliga datorerna. Kategorin med den minsta skillnaden är 0-inget ämne. Den kategorin fördelar sig efter format enligt tabellen nedan.

Fördelning av format inom ämneskategori 0 – Inget ämne på

Internetdatorerna i %

Format	Internetdatorer		
	Icke synliga	Synliga	Totalt
404 Error patron	33	67	23,0
405 Error password protected	33	67	0,8
CH Chatt	42	58	4,9
EM e-post	35	65	35,3
KA Kataloger	100	0	0,5
KP Kontaktannonser, personliga annonser	45	55	2,8
MK Kommunala myndigheter	0	100	0,3
PH Personliga hemsidor	0	100	0,5
SM Sökmotorer, ämnesindex, portaler	42	58	17,1
WC "Web communities"	64	36	14,8
0- Inget ämne totalt	41	59	100

Tabell 9 Fördelning av format inom ämneskategori 0 – Inget ämne på Internetdatorerna i %

"Web communities" används mer på de osynliga datorerna medan e-post och chatt förekommer mer frekvent på de synliga. Att användningen av kataloger, kommunala myndigheter och

personliga hemsidor skiljer sig så markant beroende på synlighet förklaras av det låga antalet sidor i dessa formatkategorier.

4 RESULTATREDOVISNING ENKÄT

4.1 Bortfall

I arbetet med enkäten tillfrågades 111 personer, 59 män och 52 kvinnor, om de ville ställa upp och svara på ett par korta frågor. 68 % av de tillfrågade tackade ja till att medverka i undersökningen, vilket ger ett bortfall på 32 %. Bland dem som tackade nej angav de flesta skälet att de inte hade tid, ett fåtal att de inte ville och några motiverade inte alls. Det var fler män än kvinnor som avböjde att delta i undersökningen. Av det totala bortfallet på 32 % var fördelningen mellan könen sådan att kvinnor stod för 39 % av bortfallet mot 61 % för männen. En tendens av detta slag kan dock anses vara normal då kvinnor generellt har en större benägenhet att delta i enkätundersökningar än män.⁷³ Av tillfrågade kvinnor svarade 73 % mot 63 % av männen. Det totala antalet svaranden som slutligen deltog i undersökningen var 75 personer. Vilka detta är och vad de svarade på våra frågor kommer att beskrivas närmare i fortsättningen av detta kapitel.

4.2 Population

Nedan presenteras den procentuella fördelningen av samtliga, i undersökningen deltagande, besökare med avseende på ålder, kön och utbildning.

Könsfördelning av svarande		
Kön	Antal	%
Kvinna	38	51
Man	37	49
Totalt	75	100

Tabell 10 Könsfördelning av svarande

Fördelningen mellan könen är jämn om man enbart ser till de som faktiskt besvarade våra frågor. Hade alla tillfrågade svarat hade fördelningen blivit en annan. Det hade då blivit en något större andel män än vad som framgår av tabellen ovan (se avsnittet bortfall nedan).

⁷³ Trost, J. (2001). *Enkätboken*. Lund. s. 119.

Svaranden fördelade efter utbildning och kön

Utbildning	Kön		Totalt	
	Kvinna	Man	Antal	%
Grundskola	8	3	11	15
Gymnasium	18	15	33	44
Högskola/Universitet	12	17	29	39
Annat	0	2	2	3
Totalt	38	37	75	100

Tabell 11 Svaranden fördelade efter utbildning och kön

En stor del av populationen har avslutat någon form av eftergymnasial utbildning (39 %). Frågans utformning gör att det bara går att uttala sig om vilken den högsta avslutade utbildningen en respondent har. Således kan det i alla grupperna förekomma att respondenten har påbörjat en högre utbildning men ännu ej hunnit avsluta den.

Fördelning av de svarande efter åldersgrupp och kön

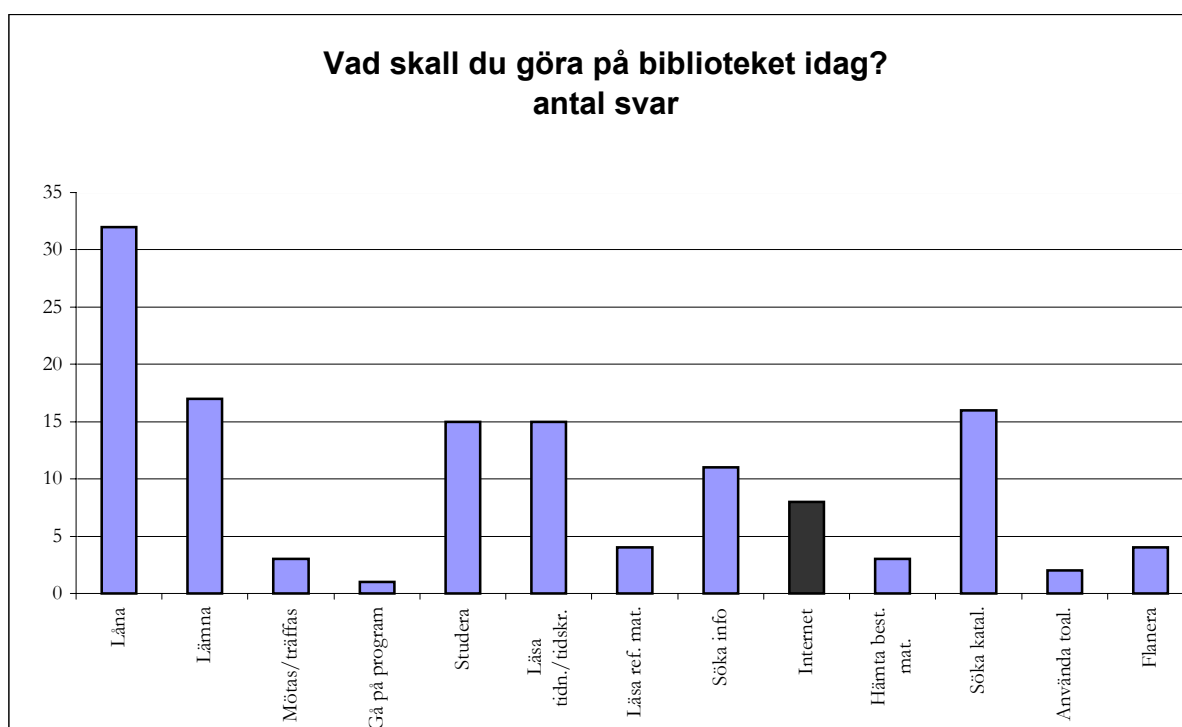
Åldersgrupp	Kön		Totalt	
	Kvinna	Man	Antal	%
16-29	21	13	34	45
30-44	2	11	13	17
45-59	9	5	14	19
60-	6	8	14	19
Totalt	38	37	75	100

Tabell 12 Fördelning av de svarande efter åldersgrupp och kön

Tittar man på ålder, består nästan hälften av populationen av människor som är mellan 16 och 29 år gamla. Denna grupp består av fler kvinnor än män. Männen är däremot överrepresenterade i åldersgruppen 30-44 år. Till undersökningens fördel står att det trots tyngdpunkten på yngre deltagare finns det gott om representanter för de äldre åldersgrupperna. Medelåldern i undersökningen ligger på 37,9 år och medianen är 34 år. En brist i undersökningen är att det inte finns några svarande under 15 år. Vi misstänker att detta hänger ihop med urvalet av undersöknings tillfällen. Med tanke på dessa så missade vi troligtvis en stor del förvärvsarbetande och skolungdomar.

4.3 Besökarnas ärende vid biblioteksbesöket

Vad skall respondenterna göra på biblioteket vid besökstillfället? Svaren på denna fråga har tolkats och grupperats efter för svaren representativa svars-kategorier.

Tabell 13 Vad skall du göra på biblioteket idag? Antal svar.

De mest frekventa sysslorna på biblioteket är att låna och lämna böcker - 32 respektive 17 svar. Efter dessa göromål följer aktiviteter som att söka i katalogen (16), studera och läsa tidningar/tidskrifter (15 svar vardera), söka information (11) samt att använda Internet (8). Fyra besökare tänker läsa referensmaterial och lika många är på biblioteket för att flanera. Ett fåtal (3) har stämt träff med någon på biblioteket, ytterligare tre är där för att hämta olika typer av beställt material, en person skall gå på ett av bibliotekets program och två är där för att använda toaletten.

4.4 Internetanvändarna

I följande redovisning presenteras fakta kring dem som någon gång har använt Internet på biblioteket. Internetanvändaren i nedanstående del är således inte bara de som uppgett att de skall använda Internet "idag". *De som angett att de skall använda Internet idag utgör 10,6 % av den totala populationen.* Många har angivit att de använt Internet på biblioteket för att en dator varit ledig, eller att de passade på när de ändå var på biblioteket. Detta får oss att förmoda att många med stor sannolikhet kommer att använda Internet fast de inte planerat att göra så från början och vice versa.

**Har du använt Internet på biblioteket någon gång?
Antal fördelat på kön.**

	Kön		Totalt	
	Kvinna	Man	Antal	%
Ja	17	17	34	45
Nej	21	20	41	55
Totalt	38	37	75	100

Tabell 14 Har du använt Internet på biblioteket någon gång? Antal fördelat på kön.

Knappt hälften av respondenterna har använt Internet på biblioteket vid något tillfälle. Det finns uppenbarligen inga skillnader i användningen vid en jämförelse mellan män och kvinnor.

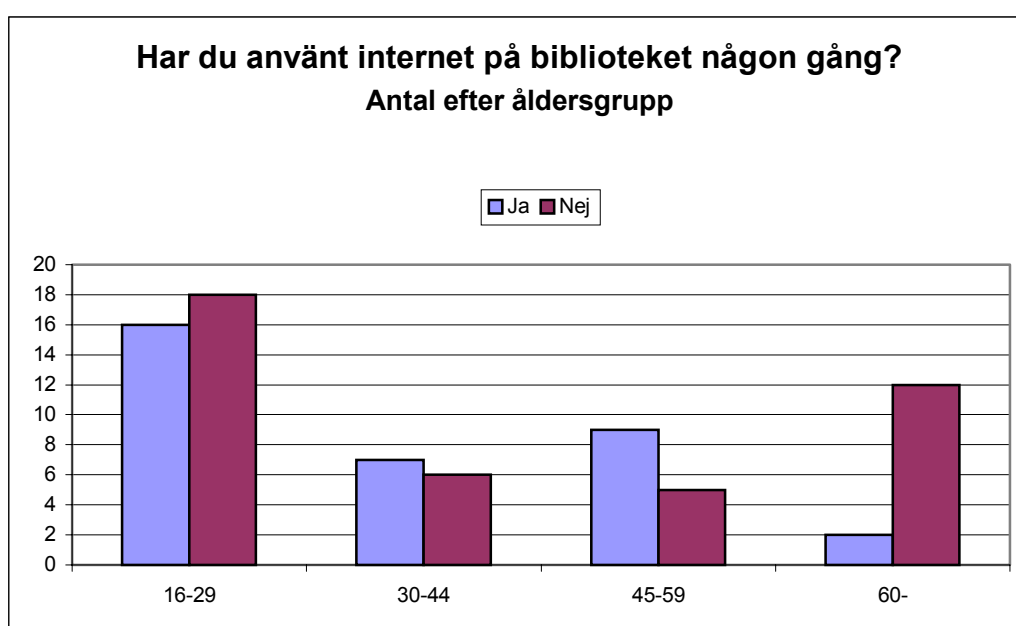

Diagram 14 Har du använt Internet på biblioteket någon gång? Antal fördelat på åldersgrupp.

Fördelningen på ålder är relativt sned. Nästan hälften av Internetanvändarna är 29 år eller yngre och utgör en lika stor grupp som de som är mellan 30 och 59 år gamla. Endast 6 % av Internetanvändarna vid biblioteket är 60 år eller äldre trots att denna grupp utgör 19 % av den totala populationen. I grupperna 30 - 44 och 45 - 59 år är det vanligare att man har använt Internet på biblioteket än att man inte har det. I åldersgruppen 16-29 är det ingen större skillnad i om man har använt Internet på biblioteket någon gång eller inte. Samma sak gäller för åldersgrupperna 30-44. I gruppen 45-59 är det nästan dubbelt så många som har använt Internet på biblioteket någon gång. Den största skillnaden inom en åldersgrupp finns i gruppen av dem som är över 60 år. I denna grupp har 85 % aldrig använt Internet på biblioteket.

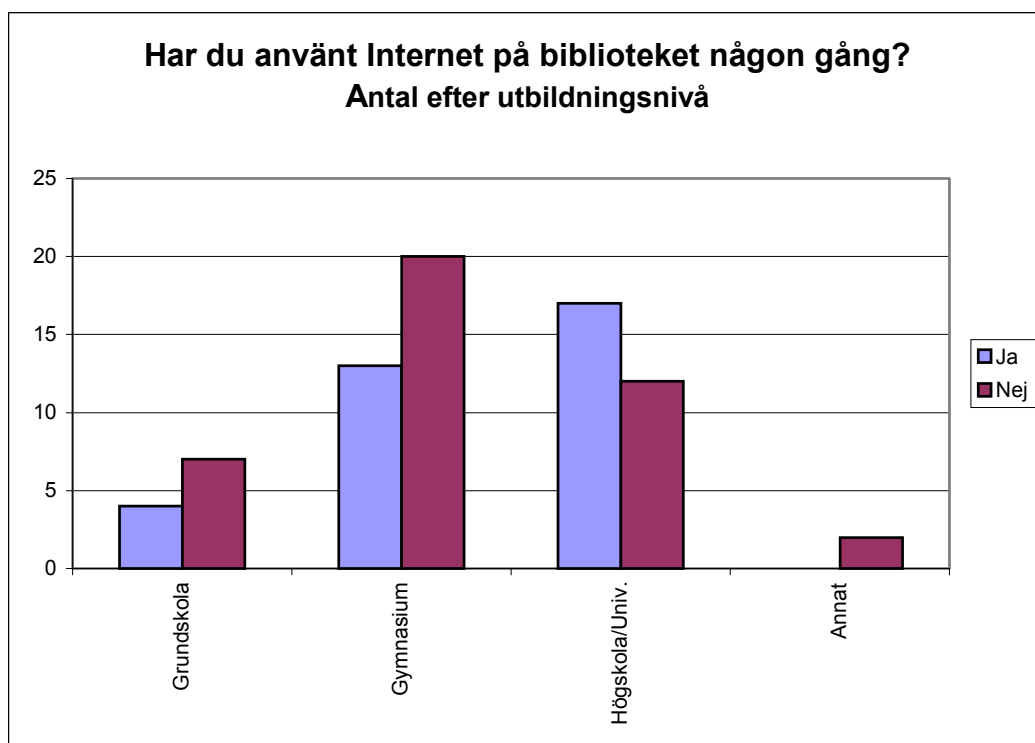

Diagram 15 Har du använt Internet på biblioteket någon gång? Antal efter utbildningsnivå.

Hälften av Internetanvändarna på Malmö stadsbibliotek (17 av 34) är högutbildade. I den totala populationen utgör denna grupp endast 39 %. Av dem som inte använt Internet har majoriteten (59 %) högst en avslutad gymnasieutbildning.

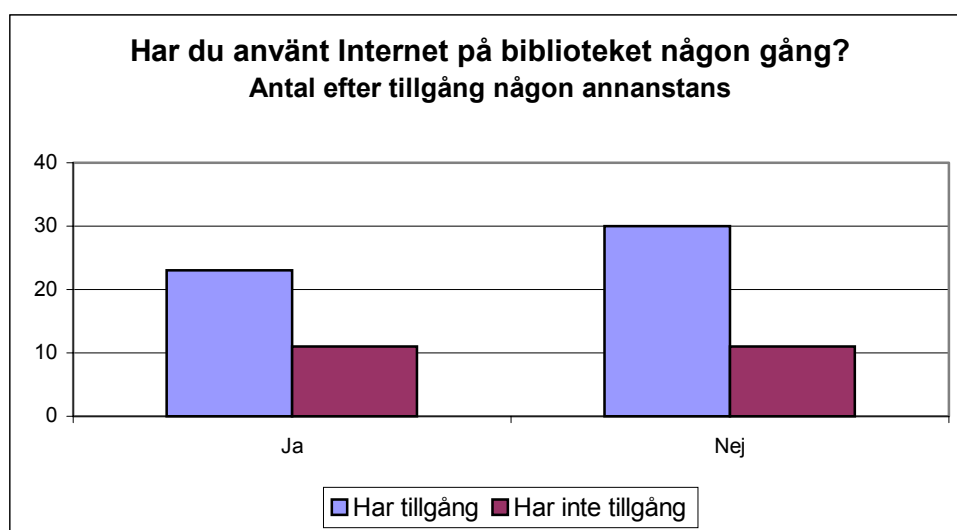

Diagram 16 Har du använt Internet på biblioteket någon gång? Antal efter tillgång någon annanstans.

Av dem som har använt Internet på biblioteket någon gång har 68 % tillgång till Internet hemma på jobbet eller i skolan. Av dem som aldrig använt Internet på biblioteket har 73 % tillgång till Internet på annan plats. Den grupp som varken använt Internet på biblioteket eller har tillgång till Internet hemma på jobbet eller i skolan (27 % i tabellen ovan) utgör 15 % av samtliga användare. 91 % av dessa är 60 år eller äldre.

Om man ur tillgångsaspekten grupperar de svaranden efter den åldersgruppering som statskontoret använt sig av i sin undersökning (18 – 64 år) blir resultatet annorlunda.⁷⁴ I vår undersökning finns det totalt 59 personer i åldern 18 – 64 år. Av dessa har 45 (76,3 %) personer tillgång till Internet på annat ställe än biblioteket och 14 (23,7 %) personer har det inte.

Den mindre grupp som inte har tillgång till Internet hemma, på jobbet eller i skolan men som använder Internet på biblioteket är med avseende på ålder, kön och utbildning så blandad att det inte går att dra några direkta slutsatser. Dock kan vi nämna att 50 % av de svaranden som angett att de besökte biblioteket för att använda Internet ingår i denna grupp.

⁷⁴ *Internet och datoranvändning i Sverige år 2000* (Stadskontoret, nr 2001:28). Stockholm.

Varför använder du Internet på biblioteket?

I svaren på denna fråga finns det en viss tvetydighet i hur respondenterna verkar ha uppfattat frågan. En del har motiverat varför de använder Internet överhuvudtaget och andra har mer gått in på vad de använder Internet till. Svaren är med anledning av detta en aning spridda men vi menar att de trots detta är intressanta att studera vidare. En övervägande majoritet av de svarande (18) använder Internet för att söka information om olika saker. Hälften så många (9) använder datorerna på biblioteket till att hantera sin e-post. Sex personer svarade att de använder Internet på biblioteket på grund av att de inte har tillgång till det hemma. Tre eller färre svarade att de använder Internet på biblioteket för att det är roligt, biblioteket har snabb uppkoppling, som komplement till resten av biblioteket, att använda databaser, att läsa tidningar och tidskrifter samt för att möjligheten att använda Internet över huvud taget finns.

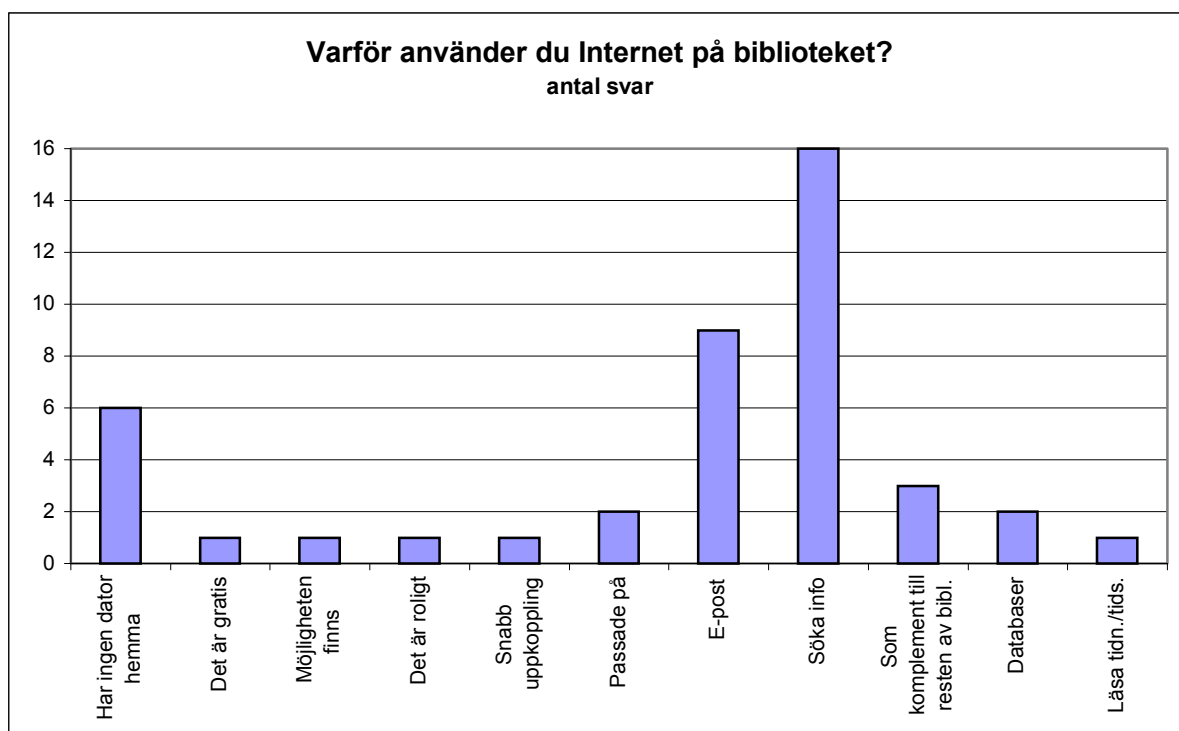

Diagram 17 Varför använder du Internet på biblioteket? Antal svar.

4.5 Icke-användarna

I denna del av enkätredovisningen kommer vi att presentera den del av populationen som inte använder Internet på biblioteket. Vilka det är med avseende på kön, ålder och utbildning samt hur deras övriga tillgång ser ut, framgår av tabellerna i kapitlet ovan. Men varför använder inte denna grupp Internet på biblioteket?

Varför använder du inte Internet på biblioteket?
antal svar

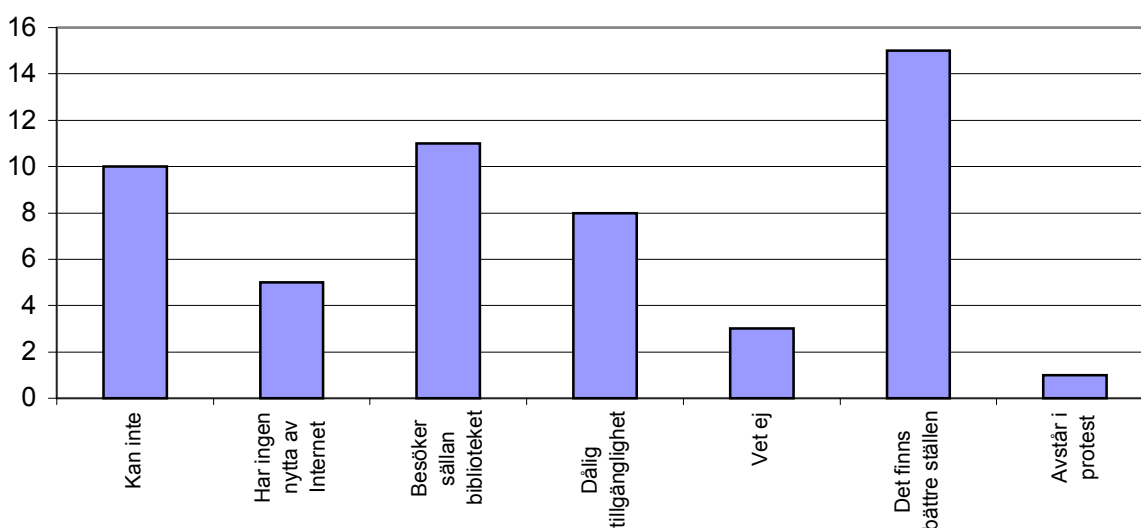

Diagram 18 Varför använder du inte Internet på biblioteket? Antal svar.

Som framgår av diagrammet ovan så menar en stor del att det finns bättre ställen än biblioteket att använda Internet på (15). Andra orsaker som besökarna hävdar ligger till grund för att de inte använt Internet på biblioteket är att de sällan besöker detsamma. En relativt stor del av användarna (10) anser sig uppenbarligen inte ha den kunskap som krävs för att använda Internet. Något färre svaranden (8 respektive 5) tycker att tillgängligheten på biblioteket är för dålig eller anser sig inte ha någon nytta av Internet.

5 ANALYS

5.1 Hur och till vad används Internet på folkbibliotek?

Vilken typ av sidor besöks och inom vilka ämnen? Vi har visat att besökarna på Malmö stadsbibliotek tittar på många olika typer av sidor. När det gäller sidornas upphov är olika företag störst följt av dagstidningar, myndigheter och personliga hemsidor. Den mest använda funktionen är e-post följt av sökmotorer, ”web communities”, e-handel och chatt. Användarna besöker som väntat sidor inom alla ämneskategorier. Dagstidningar har 6,7 % av användningen medan tidskrifter bara har 0,2 %. Tittar man på nyheter i klassifikationen för ämnen utgör de 5,7 % av samtliga sidor eller 10,5 % av sidor som kunde tilldelas ämne. Nyheter utgör således en stor del av användningen.

5.1.1 Jämförelse med Burnaby Public Library

För att få en uppfattning om vår metods reliabilitet väljer vi att jämföra våra resultat med dem som framkom i den senaste av de kanadensiska undersökningarna.

5.1.1.1 Ämneskategorier

I en jämförelse med undersökningen i Kanada (Diagram 19, sidan 60) så ter sig fördelningen ganska jämn med avseende på ämne förutom i kategori 1-Indusri/ekonomi/affärsliv och i kategori 9-Sex. I industrikategorin har Malmö 12,2 % mot 24 % i Burnaby. Möjligen kan detta bero på högkonjunkturen som rådde vid tiden för undersökningen i Kanada medan vår undersökning skedde under mindre haussade ekonomiska förhållanden. En möjlig förklaring till den i Malmö högre användningen av sexrelaterade sidor är att Malmö stadsbibliotek har en större andel datorer utan direkt tillsyn av personalen. Det är från dessa datorer en klar majoritet av webbsidor med sexrelaterat innehåll besöks.

Ämnesfördelningen visar, förutom de stora skillnaderna i kategori 1- Industri/ekonomi/affärsliv och 4- Media och samhälle, en relativt jämn kurva över användningen vid de båda biblioteken.

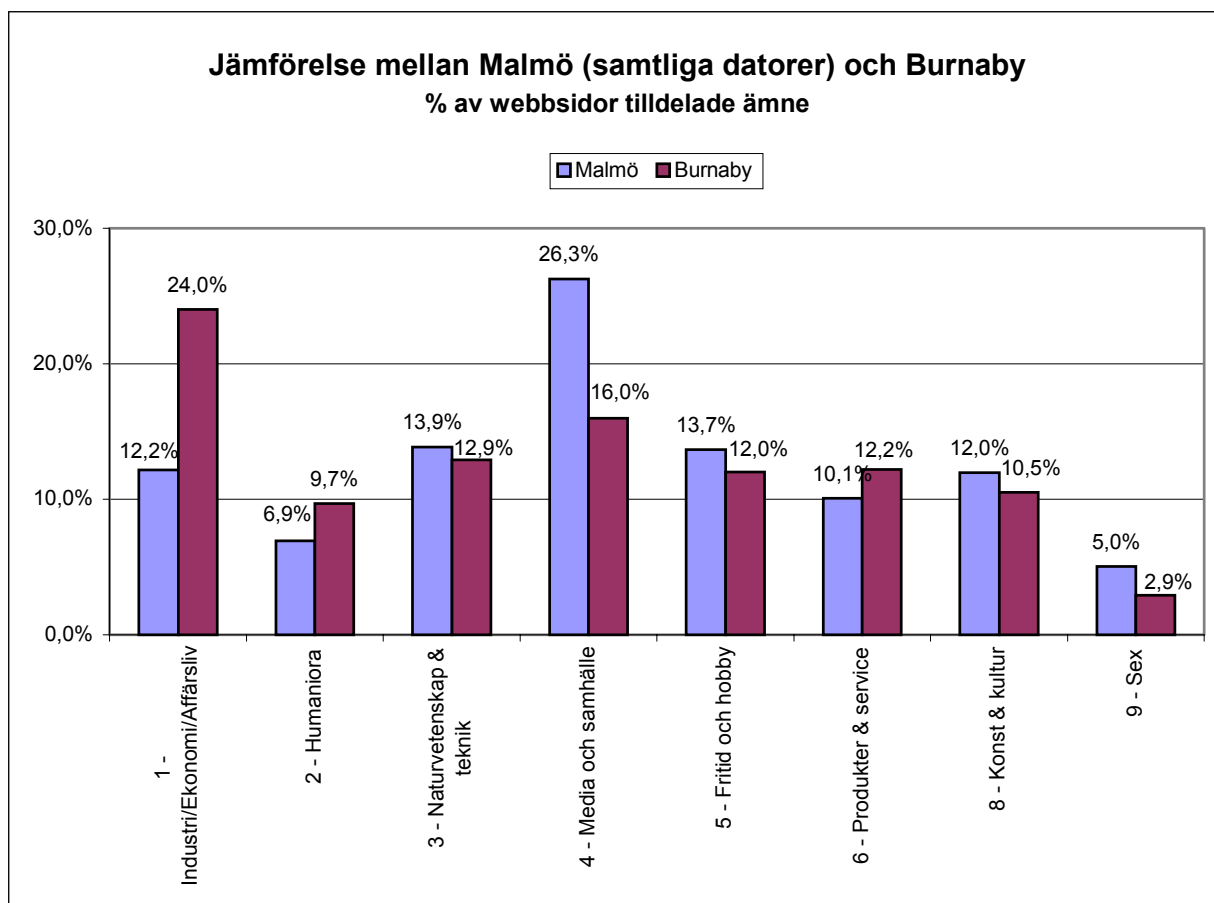

Diagram 19 Jämförelse mellan Malmö (samtliga datorer) och Burnaby. % av webbsidor tilldelade ämne.

Malmö har, på grund av en lägre siffra i kategori 1, lite högre användning i övriga kategorier (förutom i kategorin humaniora) men ser man till kurvan är den förhållandevis jämn.

I diagrammet ingår alla datorer på Malmö stadsbibliotek, även de datorer från vilka man endast kan använda databaserna. Däremot ingår inte de sidor som inte kunde tilldelas något ämne. Fördelningen blir en helt annan om man bara jämför med Malmö stadsbiblioteks Internetdatorer:

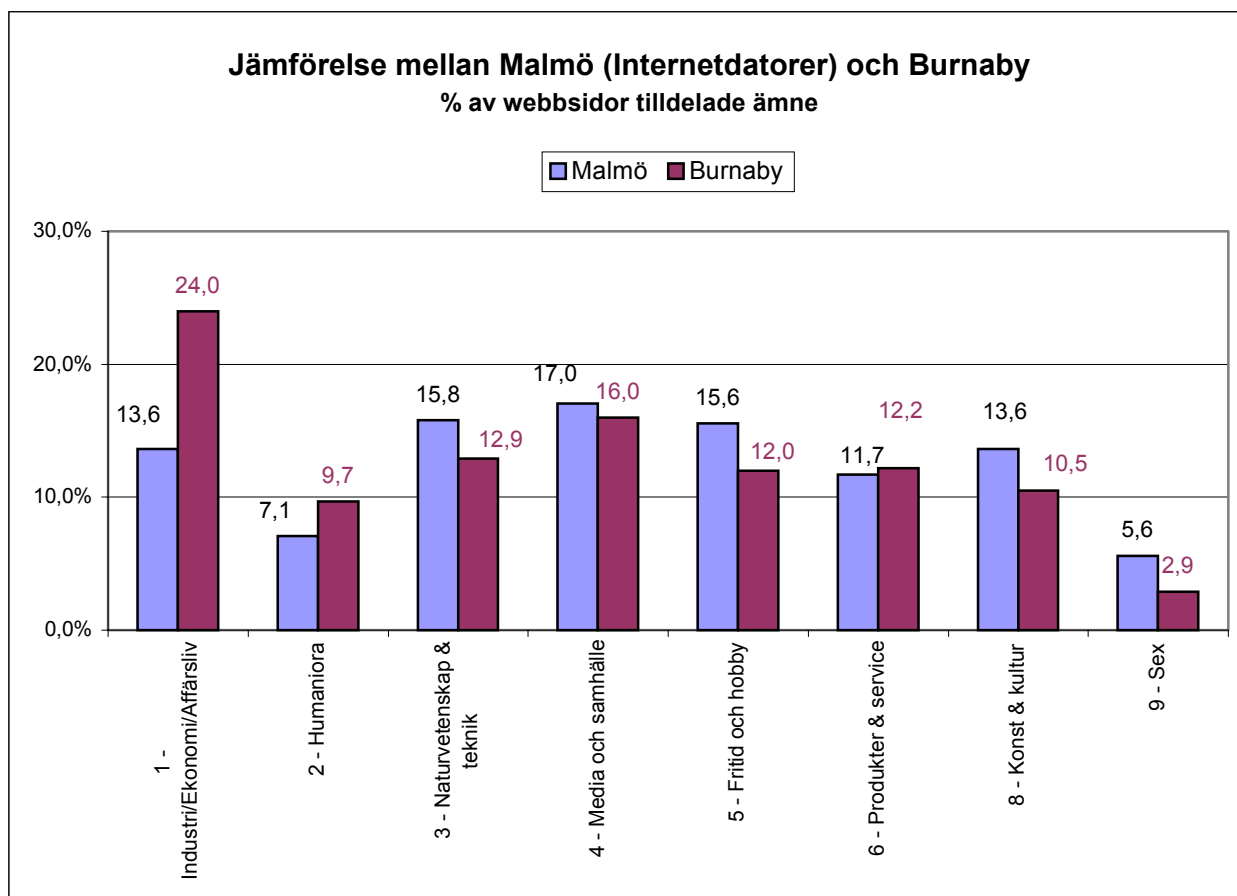

Diagram 20 Jämförelse mellan Malmö (Internetdatorer) och Burnaby. % av webbsidor tilldelade ämne.

Databasdatorernas användning är främst av sidor inom ämnet bibliotek & informationservice som ingår i den övergripande kategorin 4- Media och samhälle. När databasdatorerna räknas bort, som i diagrammet ovan, blir kategori 4 nästan lika stor i Malmö som i Burnaby.

Sexsidor är, om man endast jämför sidor som kunde tilldelas ämne, nästan dubbelt så vanliga i Malmö som i Burnaby (5,6 % mot 2,9 %). Vi anser dock att surfandet på sexsidor är förhållandevis lågt med tanke på att dataparken på Malmö stadsbibliotek är större och det finns datorer vid vilka man kan surfa i skymundan. I Burnaby fanns endast 7 datorer vilka stod i anslutning till varandra och i närheten av personal vilket torde avskräcka från dylik användning.

5.1.1.2 Format

Då vi använder något förändrade formatkategorier blir vi tvungna att i jämförelsen med Burnaby dela in formaten i likvärdiga kategorier. Vi har åter samlat chatt och message board under samma format (CH). Alla oåtkomliga sidor (404, 405, 406) ligger i kategori ”Oåtkomliga sidor”. Dessutom är myndigheter indelade i endast två kategorier – nationella och utländska.

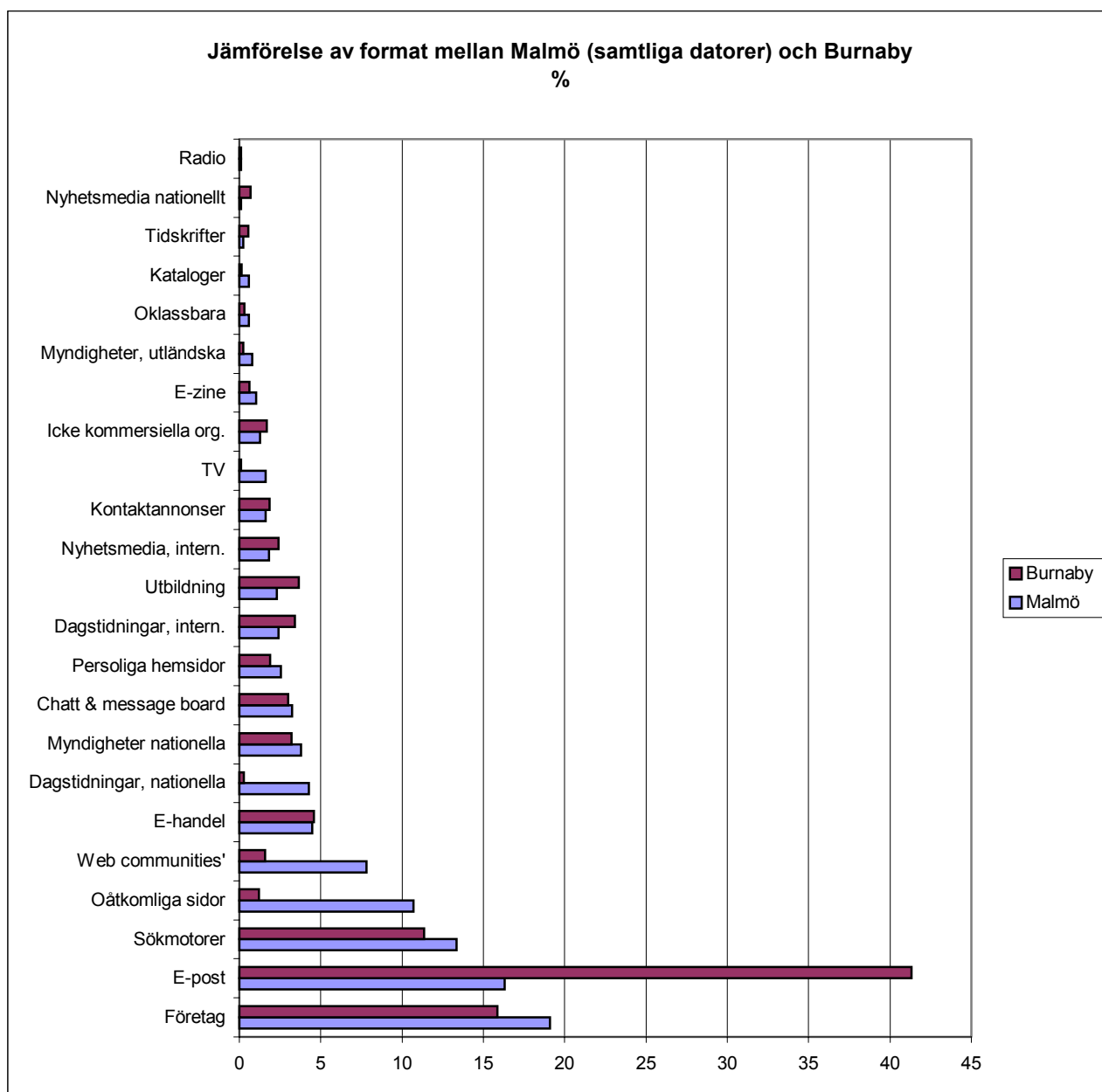

Diagram 21 Jämförelse av format mellan Malmö (samtliga datorer) och Burnaby i %.

Som synes finns det stora skillnader mellan vår undersökning och Burnabyundersökningen. Mest framträdande är skillnaderna i formaten e-post, ”web communities”, oåtkomliga sidor samt nationella dagstidningar. Vad skillnaderna kan tänkas bero på tål det att spekuleras en hel del i.

Vad gäller e-post antar vi dels att det förbud som finns mot denna användning på Malmö stadsbibliotek har en viss avskräckande effekt. Dessutom kan det finnas en viss förklaring i att användningen av e-post på biblioteket minskar i takt med att Internetuppkopplingarna till hemmen ökar.⁷⁵

5.2 I vilken utsträckning används bibliotekets betaldatabaser och hur fördelar sig användningen mellan databaserna?

Användandet av databasdatorerna till sökning i databaser är förhållandevis lågt. Se Tabell 3, sidan 33. Dessa datorer används främst, enligt egna observationer, till sökningar i bibliotekets katalog. Artikelsök är den mest använda databasen och en viktig referens till bibliotekets tidskrifts- och tidningssamling som har varit tillgänglig på biblioteket sedan länge. Tjänsten fanns tidigare, innan dagens Internetversion, på cd-rom. På grund av Artikelsöks historia på biblioteket torde tjänsten vara väl förankrad i såväl låntagarnas som personalens informationssökningsrutiner. De två databaserna Mediearkivet och Presstext, med artiklar i fulltextformat från olika tidningar, har en ojämn fördelning sinsemellan. Vi tror det beror på att Mediearkivet inte tillämpar inloggning via ip-nummer utan kräver att man får hjälp av personalen att skriva in ett hemligt lösenord. Användarvänligheten blir mycket låg och Presstext med direktinloggning på ip-nummer har tio gånger fler användare (jämför Diagram 11, sidan 46)

Den synnerligen användbara databasen EBSCO, med referenser och fulltextartiklar från ett mycket stort antal källor, har en ytterst låg användning. Vi tror, sammantaget, att den ringa användningen av dessa viktiga tjänster beror på bristen på information om att de existerar och anvisningar om hur de används. Hade Malmö stadsbibliotek anslagit instruktioner om hur de kan användas och till vad, hade många haft chansen att tillgodogöra sig tjänsterna. Vi anser att ett system, som exempelvis det på UB Helgonabacken i Lund, med tydlig information om tjänsterna och bra användarinstruktioner i anslutning till varje dator är ett måste. Det gäller att skapa en förståelse för tjänsternas möjligheter och förenkla användningen av dem för att få användandet att öka.

Så som vi uppfattat datorernas indelning i databasdatorer och Internetdatorer är ett av syftena att databasdatorerna skall vara lättillgängliga för sökning i dessa databaser. Därför är de spärrade från

⁷⁵ *Internet och datoranvändning i Sverige år 2000* (Stadskontoret, nr 2001:28). Stockholm.

resten av Internet. Vår tolkning är dock att just denna åtgärd inte främjar användandet av databaserna. För att få upp användandet krävs istället information om databaserna. Endast en person i vår enkätundersökning nämnde att han hade använt en av databaserna – Libris. Ingen nämnde någon av de tjänster biblioteket betalar dyra användarlicenser för, vilket även återspeglas i resultaten av undersökningen av de besökta webbsidorna. En annan förklaring kan vara att biblioteksbesökarna inte vill eller har behov av att använda databaserna i fråga. Den höga Internetanvändningen tyder på att man kanske skulle avsätta fler datorer till Internetanvändning för att gå användarna till mötes.

5.3 Finns det några skillnader i användandet av datorerna beroende på om personalen har möjlighet att se vad besökarna gör eller inte?

Datorernas synlighet från personalens informationsdiskar visar sig ha stor inverkan på användandet. Förenklat kan man dra slutsatsen att på de datorer där användarna kan surfa ostört och undångömt försiggår mer otillåten användning. Detta gäller dock inte e-post och chatt. Tittar vi på formaten i Tabell 9, (sidan 49) är chatt nästan lika vanligt på både synliga som icke synliga datorer. Däremot är e-postanvändningen dubbelt så stor på de synliga. Vi trodde att den otillåtna e-postanvändningen skulle vara vanligare på datorer som stod dolda. En möjlig tolkning är att biblioteksbesökarna inte anser att e-post är något grövre regelbrott och ignorerar bestämmelserna. Man kan också spekulera i om e-postanvändningens höga siffra beror på ett behov att använda e-post på biblioteket. De som inte har tillgång till Internet behöver någonstans att hämta och skicka mejl, men även de som har tillgång på annan plats tar tillfället i akt när de sitter framför datorn på biblioteket. Användandet av ”web communities” är tre gånger så stort på icke synliga datorer. Här är majoriteten av sidorna användande av Lunarstorm. Från bibliotekets sida har man på flertalet datorer satt upp anslag som säger ”ej Lunarstorm” och de som använder det sitter alltså hellre utom synhåll för personalen.

Det var fler sidor som inte kunde tilldelas ämne på de icke synliga datorerna, 49,6 % mot 40,6 %. Den mest iögonfallande avvikelser är att i kategori 9-Sex var användningen bara 0,8 % på de synliga mot hela 7,6 % på de icke synliga. Tittar man på pornografi vill man således vara ostörd och hålla det hemligt.

5.4 Efterföljs bibliotekets regler för Internetanvändning?

Vi kan visa att förbuden inte efterföljs och att när de bryts så används datorer där personalen inte upptäcker att man bryter mot reglerna. I fallet med e-post kan man argumentera att användarna tycker att det borde vara tillåtet att skicka e-post och inte försöker dölja det. Skall man däremot titta på mer moraliskt tveksamma sidor som pornografi eller använda t.ex. Lunarstorm som biblioteket särskilt betonar som otillåtet väljer man att försöka göra det i skymundan. Reglerna efterföljs sålunda inte fullt ut. Särskilt e-post används i stor utsträckning trots att det är förbjudet. Edwardsson och Elofsson visar att 62 % av biblioteken i deras undersökning erbjuder e-post på samtliga bibliotekets datorer.⁷⁶ Majoriteten av folkbiblioteken tillåter således e-post på alla datorer vilket vi anser att även MSB borde göra. Chattanvändningen är förhållandevis låg och likaså förekomsten av pornografi.

Intressant, när man ser till de typer av sidor som biblioteket uttryckligen inte vill skall användas, är att det i vår undersökning inte påträffats några sidor med rasistiskt eller nazistiskt material. Att denna typ av sidor inte påträffats innebär inte med nödvändighet att de aldrig besöks från biblioteket men torde tyda på att detta sker i en försumbar utsträckning.

5.5 Metodologiska problem

Det finns en del metodologiska problem med en undersökning av denna typ. Först kan nämnas att det finns anledning att misstänka att Internetanvändningen är annorlunda under olika delar av året. Exempelvis bör det se olika ut under studietiderna och studielöven. Vidare misstänker vi att det finns en rad yttre faktorer som spelar in och skulle påverka resultaten om man skulle göra en liknande undersökning igen, en misstanke som presenterades redan vid undersökningarna i Burnaby och som får visst stöd efter det att vi presenterat resultaten av vår undersökning på Malmö stadsbibliotek (se kapitel 5.1.1). Vidare är urvalet av antalet dagar under veckan viktigt för att uppnå så god representativitet som möjligt. Klassifikationen består till stor del av en tolkning av varje uppsökt URL och kan ifrågasättas. Vi arbetade alltid ihop under klassificeringsfasen och kunde visserligen diskutera med varandra i svåra fall men misstag kan rent hypotetiskt ha begåtts.

⁷⁶ Edwardsson, E., Elofsson, J: (2001). *Aspekter på folkbibliotekens Internetsatsningar ; Verksamheter – Intentioner – Regleringar*. Borås.

En annan problematik med en undersökning av denna typ är att man inte har någon vetenskap om användarens egentliga intentioner med sitt användande eller användarens exakta förhållanden framför datorn. Vi kan således aldrig veta hur länge eller i vilket syfte en sida besökts. Det uppstår genom användandet av denna metod ett potentiellt mätfel som varken går att korrigera eller mäta. Göreç gör iakttagelsen att Internets uppbyggnad med hyperlänkar får till följd att sidor besöks eller kommer upp på skärmen utan att man som användare haft intentionen att uppsöka sidorna.⁷⁷

Ett problem av en annan karaktär var att Malmö Stadsbibliotek drabbades av ett malignt datorvirus strax innan vi skulle starta loggningen. Alla publika datorer var ur funktion under nära fyra veckor. Vårt arbete fördröjdes och när vi sex veckor efter virusincidenten började loggningen var vi oroliga för användningens omfattning. Många hade under tiden datorerna inte fungerade besökt biblioteket utan att kunna använda Internet. Vi befarade att dessa inte skulle återkomma förrän informationen om att datorerna åter var i bruk hade spridit sig. Dessa uppgifter går dock inte att verifiera då besöksräknaren var ur funktion. Vi kan således inte kontrollera ifall datorviruset haft inverkan på besöksantalet.

5.6 Kan denna metod vara användbar för svenska bibliotek som vill ta fram statistik över Internetanvändningen?

Metoden är inte särskilt lämpad för undersökningar som utförs av biblioteken själva. Loggens ursprungliga omfattning medför ett alltför stort och komplicerat grundmaterial. Man bör istället välja ut enskilda fenomen, beteenden eller datorer och studera hur dessa. Genom att göra mindre undersökningar uppnår man två saker. För det första kan man fortfarande få svar på många intressanta frågor. För det andra undviker man att, som i vår undersökning, hamna i ett tidskrävande arbete och uppnår förhoppningsvis genom detta en högre effektivitet. Den mest tidskrävande delen av arbetet är sovringsarbetet med loggarna. För att minimera detta arbete krävs mer anpassningsbar mjukvara för att logga just den information man är ute efter att undersöka. En annan del av arbetet som kan minska tidsåtgången är själva urvalet. Detta kan effektiviseras genom att välja ut ett mindre antal datorer och/eller webbadresser samt loggningstillfällen. Klassifikationsarbetet minskar automatiskt i takt med att datamängden minskar.

⁷⁷ Göreç, A. m.fl. *An analysis of internet use in the public library*. Vancouver. s. 13.

5.7 Vem är det som använder Internet på folkbibliotek – är det alla eller vissa grupper som utnyttjar tekniken?

Ett av de statliga målen med att biblioteken skall erbjuda fri tillgång till Internet är att medborgarna inte skall delas upp i ett ”informationstekniskt A- och B-lag”.⁷⁸ Vår tolkning av detta mål är att biblioteken skall värna om att de som inte har tillgång till Internet på annat håll skall kunna lära sig hantera datorer och Internet. I bibliotekslagen finns som ovan nämnts en hänvisning till att barn och ungdomar skall prioriteras i spridandet av informationsteknik. Enligt Statskontorets utredning från 2000 är Internetanvändningen bland män och högtbildade högre än bland kvinnor och lågutbildade trots att det inte finns några större skillnader i tillgången till Internet. Vidare påvisas att 80 % av befolkningen mellan 18 och 64 år hade Internetuppkoppling år 2000.⁷⁹ En slutsats av detta, som i vår mening torde vara rimlig, är att biblioteken borde ge särskild uppmärksamhet hur man tillgängliggör Internet till kvinnor, lågutbildade och de ca 20 % av befolkningen som inte har tillgång till Internet.

Huruvida resultaten från vår undersökning av Internetanvändaren på Malmö stadsbibliotek kan sägas ge grund för en utvärdering och jämförelse med de statliga målen och statskontorets utredning, är till stor del avhängigt hur man definierar Internetanvändare. Vi har valt att definiera en Internetanvändare på biblioteket som en biblioteksbesökare vilken någon gång har använt Internet på biblioteket. Vi är medvetna om att denna definition kan kritiseras ur en rad olika aspekter, framförallt eftersom den inte tar hänsyn till användningsfrekvensen. Till försvar av vår definition ligger att den ger en god uppfattning om hur väl implementerat Internet som resurs är bland biblioteksbesökarna.

Internetanvändningen på Malmö stadsbibliotek återspeglar att det inte finns några skillnader mellan könen gällande antalet Internetanvändare. Detta är ett i vår mening ett glädjande resultat men även ett resultat som kanske hade sett annorlunda ut om vi valt att definiera Internetanvändaren efter vilken användningsfrekvens denna har. Däremot finns uppenbara skillnader i hur andelen Internetanvändare fördelar sig i förhållande till respondenternas utbildningsnivå. Uppdelningen mellan de som har, respektive inte har, använt Internet på biblioteket är att ju högre avslutad utbildning desto större andel Internetanvändare. Den enda grupp där det finns fler Internetanvändare än ickeanvändare är i den som har avslutat en

⁷⁸ *IT i kulturens tjänst: slutbetänkande av Kulturnät Sverige* (SOU, 1997:14). Stockholm.

⁷⁹ *Internet och datoranvändning i Sverige år 2000* (Statskontoret, 2001:28). Stockholm.

högskole- eller universitetsutbildning. Av de med en lägre utbildningsnivå är antalet som inte använt Internet på biblioteket konsekvent större än de som har använt Internet. Detta innebär, rent faktiskt, att biblioteket inte når dem med lägre utbildning i lika hög utsträckning som dem med en högre utbildning.

Sätter man, för att söka en förklaring, obalansen gällande utbildningsnivå i relation till hur respondenternas tillgång till Internet på andra ställen ser ut ger detta ingen förklaring till skillnaderna. De respondenter som har tillgång till Internet på andra ställen än på biblioteket utgör mer än två tredjedelar av bibliotekets Internetanvändare samtidigt som det är långt fler av dem som har tillgång på andra ställen som inte använder bibliotekets Internetdatorer. Ser man till de som inte har tillgång på andra ställen använder hälften av dem Internet på biblioteket. En slutsats man kan dra av dessa resultat är att det inte verkar finnas några direkta samband mellan tillgången på Internet på andra ställen och användningen på biblioteket.

En annan aspekt på Internetanvändarna på biblioteket är ålder. Precis som gällande utbildning finns det en del skillnader i hur olika åldersgrupper är representerade bland Internetanvändarna och ickeanvändarna. De åldersgrupper där ickeanvändarna är fler än användarna är grupperna 16 – 29 och 60 -. Vilket innebär att i åldersgrupperna 30 – 44 och 45 – 59 har flertalet använt Internet på biblioteket. Vi har god anledning att antaga att ungdomarnas (16-29 år) låga användning på biblioteket beror på att denna grupp har hög tillgång till Internet någon annanstans. Av de som finns i gruppen 60 – har det stora flertalet inte tillgång till Internet.

Som framgått är det svårt att finna någon konsekvent förklaring av vad det är som styr att man använder Internet på biblioteket. Man skulle kunna hävda, med ett visst stöd att utbildning och ålder är klart påverkande faktorer medan tillgänglighet och kön verkar vara relativt betydelselösa. Kanske finns svaret på varför man använder Internet på biblioteket inte inom en viss grupp, sett utifrån traditionella sociala grupper, utan snarare på en mer individuell eller funktionell nivå. Frågar man låntagarna är den för många självklara förklaringen till varför man använder Internet på biblioteket att man skall söka information eller skicka e-post. En del har valt att förklara varför de använder Internet på biblioteket genom att de inte har Internetuppkoppling hemma, andra för att det är gratis att använda Internet på biblioteket. Vissa förklarar sin användning med att de skall läsa tidskrifter och tidningar, för att ha roligt en stund eller för att leta i databaser som inte finns tillgängliga på andra ställen än just på biblioteket. Kanske är det så att Internet på biblioteket är precis som biblioteket i övrigt - något man använder för att täcka ett behov. Om

detta behov sen är att finna viss information eller att ha lite roligt en stund kanske är av underordnad betydelse.

5.7.1 Varför använder vissa inte Internet på biblioteket?

Att det är populärt bland biblioteksbesökarna att använda Internet råder det ingen tvekan om. Dock är det mindre än hälften av biblioteksbesökarna som har använt Internet på biblioteket. Av vilka anledningar väljer man då att inte använda sig av denna tjänst? En klar majoritet av de svarande menar på att det finns långt bättre ställen än biblioteket att använda Internet på. En ganska stor andel av ickeanvändarna svarar att de inte använder Internet på biblioteket för att de helt enkelt inte har kunskaper nog att göra det. Andra tycker att tillgängligheten är för dålig och vissa menar sig inte ha någon nytta av Internet.

6 AVSLUTNING

Till diskussionen om Internet på folkbiblioteken har vi tillfört en ny dimension genom att kartlägga hur den publika användningen ser ut. Debatten har främst präglats av ett ställningskrig mellan förespråkare för censur å ena sidan samt fri tillgång av Internet å andra sidan. Debatten verkar ha uppkommit på grund av farhågorna att bibliotekets datorer missbrukas samt bibliotekspersonalens faktiska konfrontationer med missbruk.

Vi har visat att missbruket när det gäller pornografi och rasistisk propaganda är lågt. Även om användandet av sexsidor endast uppgår till 3,1 %, av användningen på Internetdatorerna, menar vi att siffran skulle kunna minskas genom att placera datorerna mer synligt. En sådan enkel åtgärd bör vara tillräcklig för att avskräcka det stora flertalet från denna typ av användning. Problemet med pornografi är inte att den skulle vara plaglig, utan att den för den förbipasserande besökaren kan vara moraliskt förkastlig och kränkande. Därutöver begränsar det den avsedda primära användningen av datorerna. Vissa hävdar att biblioteken bör arrangera datorerna på sådant sätt (med nedsänkta skärmar) att förbipasserande inte ser och berörs av andras surfande. Vi är dock av samma uppfattning som Marie Wallin att biblioteken bör ta ställning mot pornografi och i görligaste mån förhindra att sådana webbsidor besöks från bibliotekets datorer. Detsamma gäller rasistisk propaganda vilket vi glädjande nog inte konfronterades med i undersökningen över huvud taget.

Användningen av e-post är stor även på de datorer där det är förbjudet. Vi vill argumentera för att e-postanvändning skall vara tillåtet på bibliotekets datorer. Den klara formuleringen i kulturpropositionen att motverka en informationstekniskt segregerad befolkning är central. När allt mer information och kommunikation med statliga myndigheter och i det politiska livet sker elektroniskt skall alla ha samma möjligheter att delta oavsett om man har råd med en Internetansluten dator hemma eller ej.

Från Malmö stadsbiblioteks sida har det argumenterats att e-postanvändning och chattande tar Internettid från seriösa användare. Situationen blir prekär när MSB erbjuder meddelanden via e-post och informationsservice genom chatt. Vi är av den uppfattningen att annan användning nödvändigtvis inte är mer seriös eller betydelsefull. På något sätt måste man låta biblioteksbesökaren ta ett eget ansvar för vad de vill prioritera. Vad man från bibliotekets sida däremot kan styra, utan att inkräkta på besökarens integritet, är tiden för användningen av Internet. Om biblioteket anser att problemet med tillgänglighet är för stort, skulle detta kunna

lösas med hjälp av ett elektroniskt bokningssystem. Användarna får då en begränsad tid per dag att fritt använda Internet till vad de vill (med undantag för exempelvis pornografi och rasistisk propaganda). Ett system där varje användare har ett inloggningsnamn och ett lösenord ger också möjlighet att avstänga användare som bryter mot reglerna. Det är dock inte lagligt att registrera och lagra information om vilka sidor användaren besökt.

Avslutningsvis hoppas vi att vårt arbete kan bidra till att skruva ned temperaturen i, framför allt, den heta censurdebatten och få diskussionen om Internet på folkbiblioteken att diskuteras i mer positiva banor. Vår förhoppning är att detta arbete kommer att fungera som ett värdefullt underlag för svenska folkbiblioteks arbete med att utarbeta strategier och målsättningar för att utveckla Internetverksamheten på folkbiblioteken.

7 LITTERATURLISTA

Otryckt material

E-post sänd till Susanna Broms chefsjurist på Kungliga biblioteket, 2001-04-03.

Telefonintervju med Susanna Broms, chefsjurist på Kungliga biblioteket, 2001-04-04.

Tryckta källor

Bibliotekslagen (SFS, nr: 1996:1596). Stockholm: Allmänna förlaget.

Björnebeck, K. (1998). *Internet på folkbibliotek – en jämförelse mellan bibliotekens och användarnas syn på Internet*. Umeå: Umeå Universitet, Arbetsenheten för information och kultur.

Tillgängligt på:

<<http://home.bip.net/kabj/uppsats.html>> 2001-01-10.

Bornström, M., Persson, M. (1998). *Internetanvändning vid Mölndals bibliotek: en kvantitativ fallstudie* (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Institutionen Bibliotekshögskolan, nr 1998:77). Borås: Högskolan i Borås, Institutionen Bibliotekshögskolan.

Curry, A. *What are public library customers viewing on the Internet? - an analysis of Burnaby transaction logs*.

Tillgängligt på:

<<http://www.bpl.burnaby.bc.ca/weblog.pdf>> 2001-12-07.

Edwardsson, E., Elofsson, J. (2001). *Aspekter på Internetsatsningar: Verksamheter – Intentioner – Regleringar* (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap, nr 2001:46). Borås: Högskolan i Borås, Institutionen Bibliotekshögskolan.

Edwardsson, E., Elofsson, J. (1999). *Fribet under ansvar? : regleringen av publika Internet datorer på folkbibliotek*. Borås: Högskolan i Borås, Institutionen Bibliotekshögskolan.

Görgeç, A. m.fl. *An analysis of internet use in the public library*. Vancouver: University of British Columbia, School of Library, Archival and Information studies.

Tillgängligt på:

<<http://www.schoolnet.ca/ln-rb/e/about/ubc/internetuse.pdf>> 2001-12-07.

Heljeberg, T. (1998). *Porr och rasistisk propaganda på svenska folkbibliotek: skall folkbiblioteken tillåta ett fritt internetanvändande eller skall man kontrollera sina internetterminaler?* (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Institutionen Bibliotekshögskolan, nr 1998:78). Borås: Högskolan i Borås, Institutionen Bibliotekshögskolan.

Inför ett svenskt kulturnät: IT och framtiden inom kulturområdet (SOU, 1996:110). Stockholm: Fritze.

Internet och datoranvändning i Sverige år 2000 (Statskontoret, 2001:28). Stockholm : Statskontoret

Tillgängligt på:

<<http://www.statskontoret.se/pdf/200128.pdf>> 2001-12-07.

IT i kulturens tjänst: slutbetänkande av Kulturnät Sverige (SOU, 1997:14). Stockholm: Fritze.

Konsumenterna och IT: -en utredning om datorer, handel och marknadsföring: betänkande (SOU, 1999:106). Stockholm: Fakta info direkt.

Svensson, R. (1998). *Internet och demokratins tredje pelare: en undersökning om folkbiblioteken och Internet ur ett demokratiskt perspektiv 1995-1997* (BIVILs skriftserie, nr 1998:2). Lund: Lunds universitet, Avdelningen för biblioteks- och informationsvetenskap.

Trost, J. (2001). *Enkätboken*. Lund: Studentlitteratur.

Wallberg, H. (1997). *Folkbiblioteken och Internet: en handledning* (Rapport från Statens kulturråd, 1997:1). Stockholm: Statens kulturråd.

Wallin, M. (1999). *Det går på värdigheten lös!: om pornografi, arbetsmiljö och bibliotek* (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan / Biblioteks- och informationsvetenskap, 1999:2). Borås: Högskolan i Borås, Institutionen Bibliotekshögskolan.

Webbadresser som det refereras till i uppsatsen

BIBLIST archives – March 2001 [www].

Tillgängligt på:

<<http://segate.sunet.se/htbin/wa?A1=ind0103&L=biblist>> 2001-01-10.

Broms, Susanna, *BIBLIST archives – March 2001* [www].

Tillgängligt på:

<<http://segate.sunet.se/htbin/wa?A2=ind0103&L=biblist&O=D&P=27154>> 2001-01-10.

Broms, Susanna, *Censur, frågor och svar* [www].

Tillgängligt på:

<<http://www.kb.se/bibsam/juridik/fos/censur.htm>> 2001-01-10.

8 BILAGOR

Bilaga 1 Internetregler på Malmö Stadsbibliotek

Internet på Malmö stadsbibliotek

2001-12-05

- Maxtid 30 minuter.
- Internet på Malmö stadsbibliotek är ett verktyg för att söka information.
- Här kan du söka i databaser från hela världen.
- Du får inte använda datorn som spelmaskin, för att chatta eller skicka e-post.
- Att söka pornografiskt och rasistiskt material är förbjudet.
- Du måste använda ditt riktiga namn i alla sammanhang och kunna visa upp giltigt lånekort eller giltig legitimation.
- Respektera alla former av copyright.
- Högst två personer vid varje dator.
- Kopior kostar 1 krona/sida.
- För spel, chat, e-post, hemsidetillverkning och full multimedia-användning av Internet rekommenderar vi Internetcaféer.
- Obs! Manipulation av våra datorer polisanmäls!

Bilaga 2 Lista över format

Kod	Format
404	error patron
405	error password protected
406	error resercher
CH	chatt,
DI	dagstidningar internationellt
DS	dagstidningar Sverige
EH	e-handel
EM	e-post
EZ	e-zine
FÖ	företag
KA	kataloger (ex. telefonkatalog, gula sidorna)
KP	kontaktannonser, personliga annonser
MB	message board, bulletin board
MK	kommunala myndigheter
ML	landstingsanknutna myndigheter
MR	regionala myndigheter
MS	statliga myndigheter
MU	utländska myndigheter
NI	nyhetsmedia internationellt
NS	nyhetsmedia Sverige
OK	oklassbara
OR	icke kommersiella organisationer, välgörenhet,
PH	personliga hemsidor
RA	radio
SM	sökmotorer, ämnesindex, portaler
TS	tidskrifter
TV	TV
UT	utbildningsinstitutioner
WC	web communities

Bilaga 3 - Lista över ämnen

Ämneskategori	Kod	Ämne
1 - Industri/ekonomi/affärliv	10	industri & affärer
	12	jobb
	14	privatekonomi (bank, skatt, finans)
2 - Humaniora	22	utbildning
	24	släktforskning
	26	humaniora (historia, religion, litteraturvetenskap)
	28	samhällsvetenskap (statsvetenskap, sociologi, antropologi)
3 - Naturvetenskap och teknik	30	datorer - produkter & service
	32	datorer - support & instruktioner
	34	datorer - trender & nyheter
	36	dataspel
	38	naturvetenskap (djur/natur, kemi, matematik)
	39	medicin & hälsa
	40	nyheter
4 - Media & samhälle	42	radio
	44	lag & rätt
	46	politik (partier, rörelser)
	48	bibliotek & infoservice
5 - Fritid och hobby	50	lotteri & spel/dobbel
	51	mat & recept
	52	hobbys
	54	Sport & idrott
	56	resor & platser
	58	väder & vind
	60	bilar & fordon
6 - Produkter & tjänster	62	allehanda produkter och tjänster
	64	fastigheter
	66	hälsningar & e-vykort
	80	alternativ kultur
8 - Konst och kultur	82	konst
	84	böcker
	86	musik
	88	underhållning
	89	TV & film
	90	pornografi (hard core)
9 - Sex	92	sexinformation & produkter
	94	erotik (soft core)

Bilaga 4 Redovisning av format - fallande sortering

Kod	Format	Antal webbsidor	%
FÖ	företagssidor	166	19,1
EM	e-post	142	16,3
SM	sökmotorer, ämnesindex, portaler	116	13,3
404	error patron	90	10,3
WC	web communities	68	7,8
EH	e-handel	39	4,5
DS	Dagstidningar Sverige	37	4,3
MS	statliga myndigheter	28	3,2
CH	chatt	24	2,8
PH	personliga hemsidor	22	2,5
DI	dagstidningar internationellt	21	2,4
UT	utbildningsinstitutioner	20	2,3
NI	nyhetsmedia internationellt	16	1,8
KP	kontaktannonser, personliga annonser	14	1,6
TV	IV	14	1,6
OR	icke kommersiella organisationer välgörenhet	11	1,3
EZ	e-zine	9	1,0
MU	utländska myndigheter	7	0,8
KA	kataloger (telefonkatalog, gula sidorna)	5	0,6
MK	kommunala myndigheter	5	0,6
OK	oklassbara	5	0,6
MB	message board, bulletin board	4	0,5
405	error password protected	3	0,3
TS	tidskrifter	2	0,2
NS	nyhetsmedia Sverige	1	0,1
RA	radio	1	0,1
Totalt		870	100

Bilaga 5 Redovisning efter format och ämneskategori

Format	Ämneskategori	Antal	Format	Ämneskategori	Antal
404	0 - inget ämne	90	Utl. Myndigheter	2 - Humaniora	2
405	0 - inget ämne	3		3 - Naturvetenskap & teknik	1
Chatt	0 - inget ämne	19		4 - Media och samhälle	3
	1 - Industri/Ekonomi/Affärsliv	2		5 - Fritid och hobby	1
	4 - Media och samhälle	1	Nyhetsmedia internationellt	4 - Media och samhälle	13
	5 - Fritid och hobby	1		5 - Fritid och hobby	2
9 - Sex	1	8 - Konst & kultur		1	
Dagstidningar internationellt	4 - Media och samhälle	18	Nyhetsmed. Sverige	1 - Industri/Ekonomi/Affärsliv	1
	5 - Fritid och hobby	1	Oklassbara	3 - Naturvetenskap & teknik	3
	6 - Produkter & service	2		5 - Fritid och hobby	1
		8 - Konst & kultur		1	
Dagstidningar Sverige	1 - Industri/Ekonomi/Affärsliv	16	Icke kommersiella organisationer	1 - Industri/Ekonomi/Affärsliv	1
	2 - Humaniora	2		2 - Humaniora	3
	4 - Media och samhälle	11		3 - Naturvetenskap & teknik	1
	5 - Fritid och hobby	2		5 - Fritid och hobby	4
	6 - Produkter & service	2		6 - Produkter & service	1
	8 - Konst & kultur	4		9 - Sex	1
E-handel	1 - Industri/Ekonomi/Affärsliv	7	Personliga hemsidor	0 - inget ämne	2
	3 - Naturvetenskap & teknik	5		2 - Humaniora	2
	5 - Fritid och hobby	6		3 - Naturvetenskap & teknik	3
	6 - Produkter & service	16		5 - Fritid och hobby	6
	8 - Konst & kultur	5		8 - Konst & kultur	5
E-post	0 - inget ämne	138		9 - Sex	4
	3 - Naturvetenskap & teknik	4	Radio	4 - Media och samhälle	1
E-zine	2 - Humaniora	1	Sökmotorer	0 - inget ämne	67
	3 - Naturvetenskap & teknik	3		1 - Industri/Ekonomi/Affärsliv	4
	4 - Media och samhälle	1		2 - Humaniora	8
	5 - Fritid och hobby	1		3 - Naturvetenskap & teknik	5
	8 - Konst & kultur	3		4 - Media och samhälle	2
Företag	1 - Industri/Ekonomi/Affärsliv	16		5 - Fritid och hobby	17
	3 - Naturvetenskap & teknik	28		6 - Produkter & service	3
	4 - Media och samhälle	52		8 - Konst & kultur	8
	5 - Fritid och hobby	20		9 - Sex	2
	6 - Produkter & service	20	Tidskrifter	1 - Industri/Ekonomi/Affärsliv	2
	8 - Konst & kultur	17	TV	3 - Naturvetenskap & teknik	4
	9 - Sex	13		4 - Media och samhälle	1
		5 - Fritid och hobby		1	
		6 - Produkter & service		4	
Kataloger	0 - inget ämne	2		8 - Konst & kultur	4
	4 - Media och samhälle	3	Utländska tidningar	1 - Industri/Ekonomi/Affärsliv	3
Personliga kontaktannonser	0 - inget ämne	11		2 - Humaniora	10
	9 - Sex	3		3 - Naturvetenskap & teknik	4
MB	1 - Industri/Ekonomi/Affärsliv	1		5 - Fritid och hobby	2
	3 - Naturvetenskap & teknik	1	8 - Konst & kultur	1	
	8 - Konst & kultur	2	Web communities	0 - inget ämne	58
Kommunala myndigheter	0 - inget ämne	1		3 - Naturvetenskap & teknik	2
	2 - Humaniora	3		4 - Media och samhälle	2
	4 - Media och samhälle	1		8 - Konst & kultur	6
Statliga myndigheter	1 - Industri/Ekonomi/Affärsliv	5	TOTALT		870
	2 - Humaniora	2			
	3 - Naturvetenskap & teknik	2			
	4 - Media och samhälle	19			

Bilaga 6 Ämneskategorier - fallande sortering

Ämneskategori	Ämne	Antal	%
0	inget ämne	391	44,94
48	bibliotek & info service	77	8,85
40	nyheter	50	5,75
10	industri & affärer	37	4,25
86	musik	34	3,91
56	resor & platser	31	3,56
62	allehanda produkter & service	29	3,33
30	datorer - produkter & service	27	3,10
54	sport & idrott	20	2,30
64	fastigheter	16	1,84
90	pornografi (hardcore)	15	1,72
14	privatekonomi	13	1,49
22	utbildning	13	1,49
88	underhållning	13	1,49
34	datorer - trender & nyheter	11	1,26
38	naturvetenskap	9	1,03
12	jobb	7	0,80
28	samhällsvetenskap	7	0,80
94	erotik (softcore)	7	0,80
24	släktforskning & biografier	6	0,69
26	humaniora	6	0,69
36	datspel	6	0,69
3	naturvetenskap & teknik	5	0,57
32	datorer - support & instruktioner	5	0,57
50	lotteri - spel & dobbel	5	0,57
52	hobby	4	0,46
84	Böcker	4	0,46
39	medicin & hälsa	3	0,34
58	väder & vind	3	0,34
89	TV & film	3	0,34
8	konst & populärkultur	2	0,23
51	mat & recept	2	0,23
60	bilar & fordon	2	0,23
92	sexinformation & produkter	2	0,23
1	industri/ekonomi/affärsliv	1	0,11
2	humaniora	1	0,11
46	politik	1	0,11
66	e-vykort	1	0,11
80	alternativ kultur	1	0,11
Totalt		870	100

Bilaga 7 Ämnen fördelade på format

Ämneskategori	Format	Antal	%	
0 - inget ämne	EM	138	15,86	
	404	90	10,34	
	SM	67	7,70	
	WC	58	6,67	
	CH	19	2,18	
	KP	11	1,26	
	405	3	0,34	
	KA	2	0,23	
	PH	2	0,23	
	MK	1	0,11	
	1 - Industri/Ekonomi/Affärsliv	FÖ	16	1,84
DS		16	1,84	
EH		7	0,80	
MS		5	0,57	
SM		4	0,46	
UT		3	0,34	
CH		2	0,23	
TS		2	0,23	
NS		1	0,11	
MB		1	0,11	
OR		1	0,11	
2 - Humaniora	UT	10	1,15	
	SM	8	0,92	
	OR	3	0,34	
	MK	3	0,34	
	DS	2	0,23	
	MU	2	0,23	
	MS	2	0,23	
	PH	2	0,23	
	EZ	1	0,11	
	3 - Naturvetenskap & teknik	FÖ	28	3,22
		SM	5	0,57
EH		5	0,57	
UT		4	0,46	
TV		4	0,46	
EM		4	0,46	
EZ		3	0,34	
PH		3	0,34	
OK		3	0,34	
WC		2	0,23	
MS		2	0,23	
OR		1	0,11	
MB		1	0,11	
MU		1	0,11	
4 - Media och samhälle		FÖ	52	5,98
		MS	19	2,18
	DI	18	2,07	
	NI	13	1,49	
	DS	11	1,26	

Ämneskategori	Format	Antal	%
	MU	3	0,34
	KA	3	0,34
	WC	2	0,23
	SM	2	0,23
	CH	1	0,11
	EZ	1	0,11
	RA	1	0,11
	MK	1	0,11
	TV	1	0,11
	5 - Fritid och hobby	FÖ	20
SM		17	1,95
PH		6	0,69
EH		6	0,69
OR		4	0,46
UT		2	0,23
DS		2	0,23
NI		2	0,23
CH		1	0,11
OK		1	0,11
EZ		1	0,11
6 - Produkter & service	MU	1	0,11
	DI	1	0,11
	TV	1	0,11
	FÖ	20	2,30
	EH	16	1,84
	TV	4	0,46
	SM	3	0,34
	DS	2	0,23
	DI	2	0,23
	OR	1	0,11
	8 - Konst & kultur	FÖ	17
SM		8	0,92
WC		6	0,69
EH		5	0,57
PH		5	0,57
TV		4	0,46
DS		4	0,46
EZ		3	0,34
MB		2	0,23
OK		1	0,11
NI		1	0,11
9 - Sex	UT	1	0,11
	FÖ	13	1,49
	PH	4	0,46
	KP	3	0,34
	SM	2	0,23
	OR	1	0,11
Totalt	CH	1	0,11
		870	100

Bilaga 8 – Enkäten

1. Vad skall du göra på biblioteket idag?

Något mer?

2. Har Du använt Internet på biblioteket någon gång?

JA NEJ

3. Varför använder Du (inte) Internet på biblioteket?

4. Har du tillgång till Internet hemma eller på jobbet?

Nej Hemma På jobbet

5. Är det viktigt för dig att kunna använda Internet på biblioteket?

JA NEJ

6. Varför?

Ålder: _____ år

Utbildning

Grundskola

Gymnasium

Högskola/Universitet

Annan _____

Tack för Din medverkan!

Finn Axelsson & Per Mattsson

Studering vid avdelningen för Biblioteks- och Informationsvetenskap

Lunds Universitet, oktober 2001